

FUDAYL İBN-İ İYÂD HAZRETLERİ (2)*

Eüzü bi'llâhi mine's-şeytâni'r-racîm.

Bi'smi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm.

El-hamdü li'llâhi rabbi'l-âlemîn... Hamden kesîran tayyiben mübâreken fîhi alâ külli hâlin ve fî külli hîn... Ve's-salâtü ve's-selâmü alâ seyyidi'l-evvelîne ve'l-âhirîn, muhammedini'l-mustafâ, el-mahmûdü'l-muhtâre'l-emîn... Ve âlihî ve sahibihî ve men tebiahû bi-ihsânin ilâ yevmi'd-dîn... Emmâ ba'd:

Çok değerli, çok muhterem kardeşlerim!

Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin selâmı, rahmeti, bereketi üzerinize olsun...

Vakfımızın binasına hoş geldiniz! Burası Mustafa Selâmi Efendi merhum, rahmetullâhi aleyh'in tekkesidir. Kendisi alt katta medfundur.

Dersimize başlamadan önce, başta Peygamber Efendimiz Muhammed-i Mustafâ –*aleyhi efdalü's-salevâti ve ekmelü't-tahiyyâtü ve't-teslîmât*–Efendimiz olmak üzere; cümle enbiyâ ve mürselînin, hepsinin âlinin, ashabının, etbâının; sâdât ve meşâyih-ı turûk-u aliyyemizin, Ebû Bekr-i Sıddîk ve Aliyy-i Murtaza'dan müteselsilen Hocamız Muhammed Zâhid-i Bursevî'ye kadar güzeran eylemiş olan; gelmiş, vazife yapmış, ahirete irtihal eylemiş olan sâdât ve meşâyih-ı turûk-u aliyyemizin,

---

* Bu konuşma; Merhum Dr. Metin Erkaya tarafından, titizlikle çalışılarak metne dönüştürülmüştür. Mekanı Cennet olsun.

halifelerinin, müridlerinin, muhiblerinin; bu diyarları fethetmek için, Efendimiz'in medhine ben nâil olayım diye, buralara gelip gâza etmiş olan; bu diyarda şehid olup defnedilmiş olan, Ebû Eyyûb el-Ensârî Efendimiz'in ve sâir ashâb-ı güzîn, tabiîn ve tebe-i tâbiînin, gâzilerin, mücahidlerin, şehidlerin ruhları için;

Bu beldede medfun sâir evliyâullahın ve hâssaten Abdül'ehad-ı Nûrî Hazretleri'nin ruhu için; bu makamın sahibi Mustafa Selâmi Efendi Hazretleri'nin ve onun halifelerinin ruhları için; ve uzaktan yakından şu meclise teşrif etmiş olan siz kardeşlerimizin ahirete intikal etmiş olan bütün sevdiklerinin ve yakınlarının ruhları için;

Biz yaşayan, sağ, henüz imtihanda bulunan mü'minler de, Rabbimizin rızasına uygun yaşayalım, onun rızasına vâsıl olalım; Kur'an-ı Kerim yolunda, Peygamber Efendimiz'in izinde yürüyelim; iman ile, imân-ı kâmil ile ahirete göçelim, ve bi-gayri sebki azâbin ve ikâbin ve hisâb, Rabbül-âlemîn'in azabına, kahrına, gazabına, sahatına mâruz olmayan diğer bahtiyarlarla beraber, bi-gayri hisâb, Efendimiz'in arkasından, sâdât ve meşâyih-i turûk-ı aliyemiz ve ihvân-ı sâdikînimiz ile Firdevs-i A'lâ'ya dahil olalım diye, bir Fâtiha, on bir İhlâs-ı Şerif okuyalım, öyle başlayalım!..
Buyurun:

.....

a. Okuduğumuz Kitap Hakkında

Burası bir mânevî yapı olduğu için, bir irşad ve terbiye müessesesi olduğu için, oturduğumuz yer buranın zikirhânesi ve mescidi olduğu için, bu binayı kuranlar takvâ ehli insanlar olarak, Allah'ın rızasını kazanmak için bu faaliyetleri başlatmış olduklarından, biz de burada Allah-u Teâlâ Hazretleri'nin rızasına uygun çalışmalar yapalım diye düşündük.

Zâten güzel olan, ibadethâne olan bir mekânda, bir de:¹

عِنْدَ ذِكْرِ الصَّالِحِينَ تَنْزِلُ الرَّحْمَةُ

(*İnde zikri's-sâlihîne tenzîlü'r-rahmeh*) “Sâlih insanlar yad olunduğu, anıldığı, zikredildiği zaman Allah'ın rahmeti oraya yağar, iner.” diye buyrulduğundan, rahmet-i Rahmân'a ermemize vesile olsun diye; Bizler de karınca kararınca takvâ yolunda, Rabbimizin rızası yolunda yürüyen insanlar olduğumuzdan, “Bu yolun bizden önceki büyükleri, selef-i sâlihînimiz neler söylemişler, onların nasihatlerinden istifade edelim; nasıl yaşamışlar, hayatları bize örnek olsun!” diye, tasavvuf aleminin büyüklerinin hayatlarını okumayı; sözlerini dinleyip, belleyip mûcebince amel etmeyi düşünerek;

---

¹ Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.285; Süfyan ibn-i Uyeyne Rh.A'ten. Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.III, s.249; Ahmed ibn-i Hanbel, *Zühd*, c.I, s.325; Şevkânî, *el-Fevâidü'l-Mecmûa*, c.I, s.254, no:109; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.763, no:1772.

412 hicrî tarihinde, yâni 1021 yıllarında vefat etmiş olan, Arap asıllı, Nişâpurlu Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri'nin, tasavvuf ilminde kaynak olan, ana eser olan, müracaat kitabı olan *Tabakâtü's-Süfiyye'sini okumağa başlamıştık.*

Bu kitapta müellif diyor ki:

“—Ben daha önceki eserlerimde Peygamber-i Zîşân Efendimiz'in ashabının hayatını, tâbînin hayatını kaydetmiştim. Bu yaptığım çalışmanın devamı olarak, onlardan sonra gelen evliyâullahın, sâlihlerin, mutasavvıfların hayatlarını anlatan bir eser yazmayı diledim, onun için bu eseri yazdım.” diyor.

Bu kitapta, beş tabaka halinde, kendi zamanına kadar yaşamış olan meşhur mutasavvıfları kaleme almış, Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri... Beş tabakanın her birinde, yirmi şahsın terâcüm-i ahvâlinden, sözlerinden ve nasihatlerinden bahsetmiş. Böylece yüz tercüme-i hal ve onlara ait nasihatler ve sözler yer alıyor bu kitapta...

Bu kitabın bir özelliği de, Nureddîn ibn-i Şüreybe veya Nûreddîn-i Şüreybe denilen, Ezher ulemasından, aslen kendisi de mutasavvıf olan, çok müdekkik, çok alim, çok fâzıl bir kimse tarafından neşre hazırlanmış olması... Eseri didik didik incelemiş olması, eserin edisyon kritiğinin yapılmış olması, dipnotlarıyla zenginleştirilmiş olması; adı anılan şahıslar hakkında, hayatı hakkında dipnotlarda bilgi verilmesi...

Velev rivayet zincirindeki şahıslar bile olsa, hepsini anlatıyor. Mekân adları geçtiği zaman, o mekânlar hakkında, İslâm tarihi, coğrafyası kaynaklarından mâlûmat vermesi, bu eseri bir hazine haline getirmiş oluyor.

Eserin kendisinde de, Ebû Abdurrahman es-Sülemî Hazretleri'nin metodu, havadan, kaynaksız, desteksiz bir söz söylememesi; hepsini rivayet zinciri ile kimden duymuşsa, nereden almışsa, senediyle rivayetleri beyan ediyor, öyle kaydediyor. Bu bakımdan mesnedli, esaslı bilgiler bulunuyor bu kitabın içinde... Mutasavvıfların hayatlarından va kendisi de çok büyük bir mutasavvıf olan, olgun ve derin bir alimin, süzölmüş kaleminden, süzgecinden geçmiş, tedkikinden geçmiş, kaleminden çıkmış bir eserin, yine büyük bir alim tarafından neşre hazırlanması sonunda, istifademize verilmiş olmasından dolayı, bu eseri kendimize konu almıştık.

Hakîkaten çok istifade edilecek bir eser. Temennimiz inşaallah Türkçe'ye kazandırılır dipnotlarıyla, bütünüyle; çünkü henüz Türkçe'de bu eser yok...

Bunun gibi başka eserler var, kıymetli; onlar neşredildi, müteaddit neşirleri yapıldı. Diyelim ki, Ferîdüddîn-i Attâr'ın *Tezkiretü'l-Evliyâ'sı*... *Müteaddit tercümeleri yapıldı ama, Türkçe tercümelerinden yeni harflere çevirmedi.* *Asıl Farsçasından tam bir tercümesi yapılmış değildir. Sonradan yapıldı, hatırladım, kalın bir tercümesi var...*

Sonra İmam el-Kuşeyrî'nin, er-Risâletü'l-Kuşeyriyye denilen eserinin dört beş tercümesi var. O da dipnotlarıyla neşredilmiş bir eser oldu. Fakat bu elimizde Türkçeye nakledilmemiş bir eser.

Buna, Fudayl ibn-i İyad (Rh.A)'in hayatından başlamıştık. Fudayl Hazretleri Semerkand'dan neş'et etmiş, Ebîverd'de yaşamış, Mekke-i Mükerrreme'de Harem-i Şerif'te vefat etmiş. Muharrem ayında, 187 senesinde, hicretten 187 yıl sonra vefat etmiş. Hayatı hakkında bilgileri geçen hafta vermiştik, sözlerine geçmiştik. Şimdi sanıyorum, bu hafta sözlerini bitirmiş olacağız.

b. Ahir Zamanda İnsanların Durumu

Buyuruyor ki bu mübarek zât:

قَالَ وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ يَقُولُ فِي آخِرِ الزَّمَانِ
أَقْوَامٌ يَكُونُونَ إِخْوَانَ الْعَلَانِيَةِ أَعْدَاءَ السَّرِيرَةِ

TS. 10/3 (Kâle: Ve semi'tü'l-fudayl, yekül) Kâle dediği, yukarıdaki haberin rivayet zincirindeki râvi, aynı rivayet zinciriyle şöyle buyurdu ki: El-Fudayl'ın şöyle dediğini işittim: (Fî âhiri'z-zemân, akvâmün yekûnûne ihvâne'l-alâniyeh, ve a'dâe's- serîreh.)

Diyordu ki:

(Fî âhiri'z-zemân) “Ahir zamanda (akvâmün) insanlar olacak, topluluklar olacak, zümreler olacak. Bunlar sözde müslüman...”

(Yekûnûne ihvâne'l-alâniyeh) Zâhirde birbirlerinin kardeşleri görünecekler. Zâhirin kardeşleri; (ve a'dâe's-serîreh.) bâtının, için, sırrın düşmanları olacaklar. Yâni zahirde dost, içten hasım ve düşman olacaklar.” diyor.

Ebû Abdurrahman es-Sülemî, el-Fudayl böyle dedi diye kitabına kaydetmiş. Fudayl, Peygamber Efendimiz'den iki asır sonra yaşamış. Ahir zamana ait, istikbale ait bir sözü kendiliğinden söylemez. Bu söz hadis-i şeriflerden çıkmadır. Hadis-i şeriflerden alınma bir haberdir. Peygamber SAS Efendimiz, her sözü mucize olduğundan, her sözü hikmet olduğundan, hem geçmişe ait, hem geleceğe ait haberleri, vahyen Allah tarafından kendisine bildirildiği için söylemiştir.

Kur'an-ı Kerim'de buyruluyor ki:

مَا كُنْتَ تَدْرِي مَا الْكِتَابُ وَلَا الْإِيمَانُ

(الشورى: ٥٢)

(Mâ künte tedrî me'l-kitâbü ve le'l-îmân) “Sen öyle bir kişiydin ki, Allah tarafından indirilen kitap nedir, iman nedir; bu konularda yetişmiş bir kimse değildin!” (Şûrâ, 42/52) Ümmî olarak yetiştin, ümmî bir kavmin içinden çıktın, bu konular bilinmeyen bir topluluğun içinden çıktın ama, işte bak geçmişe ait bilgileri ve nice nice imana ait hakîkatleri anlatıyorsun.

Bu, Peygamber Efendimiz'in ortamının, yetiştiği çevrenin, toplumun kendisine kazandırdığı bir kültür, bilgi olması mümkün olmayan şeyleri söylemesi, onun hak peygamber olduğunun âşikâr delillerindendir. Milyarlarca delilinden bir delildir bu da...

Sonra, Meryem Vâlidemiz tevellüd eylediği zaman, “Bunu kim yetiştirecek?.. Bu, Allah yoluna nezredilmiş bir mübarek kızcağız. Allah'ın dinine hizmet etsin diye, daha doğmadan annesi vaad etmiş, nezretmiş. Bunu kim yetiştirecek?” diye bir kur'a çekme işlemi olmuş. Onun hakkında Kur'an-ı Kerim bilgi verirken buyuruyor ki:

وَمَا كُنْتَ لَدَيْهِمْ إِذْ يُلْقُونَ أَقْلَامَهُمْ أَيُّهُمْ يَكْفُلُ

مَرْيَمَ

(آل عمران: ٤٤)

(Ve mâ künte ledeyhim iz yulküne aklâmehüm eyyühüm yekfülü meryem) “Meryem’e hangisi kefil olacak diye, kalemlerini atarlarken, sen onların yanında değildin! Sen o kur'a çekilen olayın içinde değildin. O asırlarca önce cereyan etmiş ama, işte bak Allah'ın bildirmesiyle kaç asır önceki hadiseleri böyle bildiriyorsun.” (Âl-i İmran, 3/44)

Kaç asır önceki hadiseleri, İncil'i düzelterek, Tevrat'ı düzelterek, tahrifatını, değişmelerini, bozulmalarını tamir ederek, eğriyi doğrultarak bildiriyor Peygamber SAS Efendimiz.

Ve bu hal, zamanımızdaki din ilimleri tedkikleriyle meşgul olan kimselerin, müslüman olmasına sebep oluyor.

Nitekim, onlardan birisi olan Prof. Moris Bükey (*Maurice Bucaille*), kendisi bir Fransız bilim adamı... Tevrat, İncil ve Kur'an-ı Kerim'i hristiyan olarak incelemeye başlamışken, Tevrat ve İncil'in yanlışlıklarını Kur'an-ı Kerim'in tashih ettiğini; onlardaki ilme aykırı birtakım ifadelerin, burada düzgün olduğunu görünce, ilmî bir muhakeme tarzı yürüterek diyor ki:

“—Ey papazlar, ey kilise efradı! Ey İslâm'ın düşmanları! Ey peygamber Muhammed-i Mustafâ'ya diliyle iftira edenler! Ey onu küçültmeğe çalışanlar!.. ‘O işte hristiyanlıktan aldı bu bilgileri’ diyenler!.. Bakın, Tevrat'ta bozuk, İncil'de bozuk bilgiler, Kur'an-ı Kerim'de nasıl düzeltilmiş?.. Bu zât o bilgileri ikisinden almış olsaydı, o bozukluk burada da olacaktı. Ana kaynaktaki bozukluk, buraya da intikal edecekti. Mâdem ki burada düzelmiş, demek ki Muhammed-i Mustafâ Allah'ın hak peygamberidir.” diye müslüman oluyor.

Zamanımızın bir profesörü... Yâni, inceleyen herkes müslüman olur. Kur'an'a saygı ile, edeb ile yaklaşan, Kur'an-ı Kerim'i dikkat ile okuyan herkese, Kur'an-ı Kerim şifâdır.

هُدًى لِّلْمُتَّقِينَ

(البقرة: ٢)

(Hüden li'l-müttakîn) [O müttakîlere doğru yolu gösterendir.] (Bakara, 2/2) Takvâ ehli ise, Allah'tan korkan, gerçeği arayan bir kimse ise, mü'min olur.

Ahir zamana ait bu bilgiyi de, el-Fudayl ibn-i İyâd kendisi söyleyecek değil. Hadis-i şeriflerden duyduğu bir gerçeği ihvanına, ahbabına, kendisini dinleyen kimselere anlatırken, onların kaydetmesiyle rivayeten zamanımıza kadar gelmiş.

Ahir zamanda öyle insanlar olacak ki, güya bunlar müslüman ama, dışta birbirleriyle dost görünecekler; içten birbirlerine hasım ve düşman, rakîb ve a'dâ olacaklar. İşte bu mü'minin şanı değildir. İçi başka olmak, dışı başka olmak mü'minin işi değildir. "Mü'min işi reng olmaz!" diyor İbrâhim Hakkı-i Erzurûmî Hazretleri.

Mü'min işi reng olmaz! Mü'min işi böyle kaypaklık olmaz, yanar döner değişme olmaz. Mü'minin işi sağlamdır. İçi de aynıdır, dışı da aynıdır. Birisine kızmışsa:

"—Arkadaş ben sana kızdım, falanca şeyine darıldım." der. Seviyorsa, sevdiğini söyler; kızılıyorsa, kızdığını söyler.

Beğenmediyse, nasihat eder:

"—Kardeşim, ben sende şu kusur gördüm, şu kusurunu düzeltsen iyi olur, Allâhu a'lem." der. "Belki benim senden fazla kusurum vardır ama, senin bu halin de tabii hadise, ayete uygun değil!" diye güzelce, dobra dobra konuşur.

Müslümanın hali budur ve bu hali yaşamışlardır sahabe-i kiram. Tàbiîn, tebe-i tàbiîn, selef-i sàlihînimiz bu hali yaşamışlardır. Böyle mü'minler yeryüzünde yaşamış, gelmiş geçmiş. Böyle mübarek, hàlis, pâk, saf, temiz insanlar geçmiş.

O zaman, onlar şaşıyorlar. Neden şaşıyorlar?.. Zamanlarında olmayan bir şeyi duyunca şaşıyorlar:

“—Allah Allah, hem müslüman olacakmış insanlar; hem de zahirde birbirleriyle dost görünüp, içten birbirlerine düşman olacaklarmış. İçten pazarlıklı olacaklarmış. Fesübhànallàh, olur mu böyle şey?.. Olacakmış, olacakmış...” diye hayret ediyorlar yâni.

Hayret ettikleri için bunu söylüyorlar. Halbuki, bizim için gayet normal, Hürriyet gazetesinin haberi gibi tabii bir şey... Bilmem kaç puntoyla yazılmış haber gibi, gayet normal. Bugünkü müslümanlar nedir?.. Maalesef, tam ahir zaman herhalde ki, zahiren dost, bâtınen birbirlerine hasım, düşman, rakip, aleyhinde... vs. Bu mü'min huyu değildir. Mü'minin kalbi sàfîdir, sözü doğrudur, özü doğrudur, işi sünnet-i seniyyeye uygundur. Böyle şey olmaz.

Ahir zaman nedir? Dünyanın ömrünün son zamanıdır. Zamanın ahiri dediği, tabii dünyanın hayatının sonu demek... Dünyanın da bir sonu olacak. Peygamber SAS Efendimiz Hazretleri buyuruyor ki:

“—Hizmetçiniz tabak kırdığı zaman, ona darılmayın! Neden?

Tabağın da bir ömrü vardır, eceli gelmiş, ömrü bitmiş, tamam.”

Tabağın ömrü var, insanın ömrü var, dünyanın da bir ömrü var. Dünya yaşlanınca, dünyanın ömrünün sonu yaklaştığı zaman, o devre ahir zaman diyoruz. Peygamber Efendimiz, ahir zaman ile pek çok sahih hadis-i şeriflerde bilgi vermiştir. Verdiği mâlûmat aynen görülmüştür, kısmen görülmüştür, bir kısmı da bekleniyor. Bir kısmı görüldü, bir kısmı da yakında zuhura gelir diye bekleniyor. Şıp diye çıkıyor. Hem de sahih, hasen hadis-i şeriflerle *Sıhah-ı Sitte'de bu bilgiler mevcut.*

O halde, bu sözden bizim çıkartacağımız ders nedir?.. Müslümanın hali bu olmaz; müslümanın kalbi sâfî olur. Birbirimizi gerçek dostlar olarak seveceğiz. Kalbimizi birbirimize karşı sıcak tutacağız, ilgimiz samîmî olacak. Aralarımızdaki münasebetler İslâmca olacak, mü'mince olacak. Münafıklara yakışan çirkin vasıflar bizde bulunmayacak. Mü'minlerin işi güzel olacak. Böyle olması gerektiğini çıkartıyoruz.

Tabii, bu sözü söyleyen bir mutasavvıf... Tasavvufun da en önemli rükünlerinden biridir kalbin temizliği ve niyetin halisliği, amelin sırf Allah rızası için olması... Yapılan işlerin münafıklıktan, riyadan, gösteriştan uzak olması, mutasavvıfın, has müslümanın ana vasıflarından biridir.

c. Ehl-i Kur'an'ın Kimseden Bir Şey İstememesi

Diğer sözüne geçiyoruz:

قَالَ وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ يَقُولُ لَا يَنْبَغِي لِحَامِلِ
الْقُرْآنِ أَنْ يَكُونَ لَهُ إِلَى خَلْقٍ حَاجَةٌ لَا إِلَى الْخُلَفَاءِ
فَمَنْ دُونَهُمْ يَنْبَغِي أَنْ تَكُونَ حَوَائِجُ الْخَلْقِ كُلِّهِمْ
إِلَيْهِ

TS. 10/5 (*Kàle ve semi'tü'l-fudayl, yekûl: Lâ yenbağî li-hàmili'l- kur'âni en yekûne lehû ilâ halkın hâcetün, lâ ile'l-hulefâi femen dûnehüm; yenbağî en tekûne havâicü'l-halkı küllihim ileyhi.*)

Bu mübarek zât, terceme-i hâli üzerinde bilgi vermeğe devam ettiğimiz Fudayl Hazretleri, el-Fudayl ibn-i İyâd... *Fudayl kelimesi fadl kelimesinin ism-i tasgîridir, yâni Fadılcık demek, Fadılcağız demek. İsm-i tasgîr, sevgi ve küçültme mânâsı ifade eder. Fadl, fazilet mânâsına geliyor. Elif-lâmlı kullanılıyormuş, ma'rife olarak el-Fudayl denilecek demek ki.*

Şimdi bu el-Fudayl Hazretleri, bu sözünde de buyurmuş ki:

(*Lâ yenbağî li-hàmili'l-kur'âni en yekûne lehû ilâ halkın hâceh*) “Kur'an taşıyan insana, Kur'an taşıyıcısına halka, mahlûkata ihtiyacı olmak, muhtaç olmak, ondan medet ummak yaraşmaz.

(Lâ ile'l-hulefâi femen dûnehüm) Ne halifelere, ne de onlardan daha aşağı seviyedeki insanlara... Hiç birine ihtiyacı olup, ondan bir şey medet umma durumu içinde olması, Kur'an hâmiline yaraşmaz, yakışmaz! (Yenbağî en tekûne havâicü'l-halkı küllihim ileyhi) Aksine, bütün halkın ihtiyacının ona olması gerekir. Bütün halk kendisinden medet ummalı!"

O padişaktan, halifeden veya daha aşağı seviyedeki vezir, paşa, müdür veya reis, veya zengin, eşraf, ayan; böyle kimseden bir şey ummayacak, medet ummayacak, menfaat beklemeyecek, ona muhtaçlık hissetmeyecek ve ondan bir şey beklemeyecek, istemeyecek; aksine, herkesin kendisine ihtiyacı olacak, herkes kendisinden bir şey isteyecek. Yâni isteyici değil, verici olacak... Dilenici değil, bahşedici olacak... Kim?.. Hâmil-i Kur'an, Kur'an-ı Kerim'in hâmili, Kur'an-ı Kerim'i taşıyan...

Ne demek hâmil-i Kur'an?.. Hâmil-i Kur'an, ehl-i Kur'an demek. Yâni, Kur'an-ı Kerim'i öğrenmiş, ezberlemiş, o onun zihninde olduğu için, onun tarafından taşınmakta... Kur'an-ı Kerim kendisinde mevcut, kafasında var, gönlünde var... Hafız olur, alim olur, müfessir olur, daha başka bir şey olur; Kur'an-ı Kerim'i bilen, Kur'an-ı Kerim'in ehli olan kimse... Tabii, mânâsıyla, mefhumuyla aşinalığı olan bir kimse birisine el açmaz, birisinden meded ummaz, birisinden maddî menfaat talep etmez, herkes kendisinden bir şey umar. Yâni tok gözlü olması lâzım din adamının... Ehl-i Kur'an'ın tok gözlü olması lâzım!..

دام تزوير مكن چون دگران قران را

Dâm u tezvîr mekûn, çün dige rân Kur'an râ.

“Başkalarının yaptığı gibi, Kur'an-ı Kerim'i bir tuzak yapma!” diye söylüyor muhatabına nasihat olarak. Yâni, “Bir geçim vasıtası, bir ağ, bir menfaat sağlama vesîlesi yapma!” diye söylüyor.

Hadis-i şeriflerde de vardır. Ahiret ameli dünya menfaati için yapılırsa, yâni din satılıp dünya alınır, bu son derece kötü bir durumdur. Böyle yapan bir insan için, dünyada ahirette hüsrâna uğrama vesîlesidir. Bir insan ilim yoluna girdiyse, din yoluna girdiyse, Kur'an-ı Kerim yoluna girdiyse kimseden meded ummayacak, kimseye el açmayacak, cümle halktan müstağnî olacak; bütün halk kendisinden bir şeyler bekleyecek.

“—Aman hocamız konuşsa da dinlesek... Aman hocamız işaret verse de, yapsak...” diye, bütün halk kendisinden bir şeyler bekleyecek; ama o halktan bir şeyler beklemeyecek.

d. Evliyâ Olmanın Sebebi

Diğer sözü:

قَالَ وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ يَقُولُ لَمْ يُدْرِكْ عِنْدَنَا مَنْ
أَدْرَكَ بِكَثْرَةِ صِيَامٍ وَلَا صَلَاةٍ وَإِنَّمَا أَدْرَكَ بِسَخَاءِ
الْأَنْفُسِ وَسَلَامَةِ الصُّدْرِ وَالنُّصْحِ لِلْأُمَّةِ

TS.10/6 (Kàle ve semi'tü'l-fudayle yekùl) Yine aynı râvî, yine aynı rivâyet silsilesiyle Fudayl'ın şöyle söylediğini de bir konuşmasında duydum demiş oluyor. Yâni çeşitli sözlerini bize naklediyor bu râvî.

(Lem yüdrîk indenâ men edreke bi-kesreti sıyâmün ve lâ salâtin; ve innemâ edreke bi-sehâi'l-enfüs, ve selâmeti's-sadr, ve'n-nushi li'l-ümmeh)

Burada bazı kelimelere hareke konmuş. Elinde kitap olan kardeşlerimize ikaz olsun diye söylüyorum. Burada lâm'ın esre harekesi konulmuş, baskıda öyle, yâni lime gibi yazılmış ama bu doğru değildir. O edât-ı cezm olarak lem olması lâzım gelir. O hareke yanlıştır, onu düzeltelim!

Mânâsı ne? (Lem yüdrîk indenâ men edreke bi-kesreti sıyâmün ve lâ salâtin) “Bize göre, bizim indimizde, bizim nazarımızda, bizim düşünce tarzımızda vardığımız kanaate göre, ulaşan, maksûduna erişen, istediğine kavuşan, çok oruç tutarak veya çok namaz kılarak ulaşmış değildir.”

Yâni Allah'a vâsıl olan, Allah'a sevgili kul olan, yüksek makamı elde eden, mânevî muradına nail olan, tasavvuf yolunda, tarikat yolunda ilerleyip de evliyâullah zümresine dahil olan bir insan, bu ulaşmasını çok oruç tuttuğu için, çok namaz kıldığı için elde etmiş değildir. Bu başarısını çok namaz kılmaktan, çok oruç tutmaktan almış değildir, bize göre bu değildir sebep...

(Ve innemâ edreke bi-sehâi'l-enfüs) O, bu başarısını, bu elde etmesini, bu kazanmasını, bu ulaşmasını canlarının cömertliği ile, canlar

cömertliği ile, (ve selâmeti's-sadr,) göğüs selâmeti ile, (ve'n- nushi li'l-ümmeh) ve ümmete nasihat duygusuyla kazanmıştır.”

Şimdi dilimizin döndüğü kadar, anlayabildiğimiz kadar bunları izah edelim! İddialı bir söz söylüyor bu alim, bu büyüğümüz, bizden önce yaşamış bu el-Fudayl isimli zât. Sizin ve bizim kanaatlerimize ters düşecek bir şey söylüyor. İlk başta hemen hatıra gelecek şey, insan herhalde namaz kılmıştır, oruç tutmuştur da ondan böyle derecesi yükselir, evliya olur diye düşünür. Bu diyor ki:

“Bizim nazarımızda...” (İndenâ) diyor, bana göre de demiyor. Yâni, “Biz erbâb-ı tasavvuf nazarında bir insan maksadına vâsıl olmuş, erenlerden, evliyâdan olmuşsa, bu olma sebebi çok namaz kıldığı için, çok oruç tuttuğu için değildir; şunlardan dolaydır.” diyor, üç şey sayıyor: (Sehâü'l-enfüs, selâmetü's-sadr, ve'n-nush li'l-ümmeh) Üç şey söylüyor, onları izah etmemiz lâzım, dilimizin döndüğü kadar:

Sehâü'l-enfüs... Sehâ; cömertlik demek. Sehâvet diye kullanıyoruz biz. Ve cömert olan insana sahî denildiğini biliyoruz. Sahî adam, yâni cömert adam mânâsına... Elindekini bahşeden, veren... Enfüs de, nefis kelimesinin cem'i, çoğulu. Yâni nefisler... Sehâü'l-enfüs, nefisler cömertliği. Nefis ne demek?.. Can demek, ruh demek... Çeşitli mânâları var, yerine göre mânâlarda bazı incelikler olabilir; can demek. Can cömertliği demek... Can cömertliği ile elde etmişlerdir o evliyâlık makamını...

Selâmetü's-sadr, göğsünün selâmeti ile ermişlerdir. Göğüsten murat, Allâhu a'lem, kalbdir. Selâmetten murat da, kalbinde kötü duygular olmamasıdır. Yâni kalbinde

kötü duyguları olmamasından dolayı, kalbinin çok hâlis olmasından dolayı, temiz duygulara sahip olmasından dolayı... Bir kere canlar cömertliğinden dolayı, ikincisi kalb temizliğinden dolayı ermiştir.

Üçüncüsü de, (Ve'n-nushi li'l-ümmeh) "Ümmete nushundan, nasihatinden dolayı."

Nush, Arapçada hadis-i şerîf lisanında, Kur'an-ı Kerim'de samimiyet mânâsına geliyor. (Ve'n-nushi li'l-ümmeh) demek; "Ümmet-i Muhammed'e karşı samimi duygular beslemesi, ümmetin iyiliğini istemesi, ümmetin hayrını murad etmesi." demek yâni.

Nasihatı biz bugün Türkçe'de, öğüt mânâsına kullanıyoruz, yâni vasiyyet mânâsına kullanıyoruz. Araplar ona (evsînî) der meselâ, "Bana bir nasihat eyle!" O da, (üsîke bi-takvâ'llâh) "Ben sana takvâyı nasihat ederim, takvâyı tavsiye ederim." filan der. Yâni öğüt, nasihat mânâsına kullanıyoruz biz bugün.

O devirde öyle değildi. O devirde öyle olmadığını bariz delilleri var, biliyoruz. Meselâ, Peygamber SAS buyurdu ki:²

الدِّينُ النَّصِيحَةُ قَالُوا لِمَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ قَالَ لِلَّهِ
وَلِكِتَابِهِ وَلِرَسُولِهِ وَلِأُمَّةِ الْمُسْلِمِينَ وَعَامَّتِهِمْ

(م. د. ن. ح. م. عن تميم الداری؛ ت. ن. ح. م. طس. عن أبي هريرة؛ ح. م. ط. ب. ع. ع. ن. ابن عباس؛ ك. ر.)
(عن ثوبان)

² Müslim, *Sahîh*, c.I, s.74, no:55; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.704, no:4944; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.156, no:4197; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.IV, s.102, no:16982; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.X, s.435, no:4574; İmam Şâfiî, *Müsned*, c.I, s.233, no:1152; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.II, s.52, no:1260; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.XIII, s.79, no:7164; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.IV, s.323, no:5265; Beyhakî,

(*Ed-dînü en-nasîhatü*) “*Din samimiyetten ibarettir.*”

Burada (*ed-dînü*) *mübtedâ*, haberin nekre gelmesi lâzım; nekre gelmiyor. (*Ed-dînü nasîhatün*) demiyor, (*Ed-dînü en-nasîhatü*) diyor, yâni onu da ma'rife olarak getiriyor, elif-lamlı olarak getiriyor. Buradaki nükte, incelik şu ki: “*Din tamamen o samimiyet denilen şeyden ibarettir.*” demek.

Yâni, şöyle bir samimiyet değil de, o hani herkesin özlediği samimiyet var ya, işte din o demektir. Sıcacık, tertemiz, gayet samîmî olmak demektir. *Nasîhat sözü öğüt mânâsına değil, samimiyet mânâsınadır.*

Sünenü'l-Kübrâ, c.VIII, s.163, no:16433; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.432, no:7820; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.369, no:837; İbnü'l-Ca'd, *Müsned*, c.I, s.392, no:2681; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.44, no:17; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.XIV, s.207, no:7495; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XI, s.53, no:2706; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.II, s.226, no:3095; Temîm ed-Dârî RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.324, no:1926; Neseî, *Sünen*, c.VII, s.157, no:4199; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.297, no:7941; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.122, no:3769; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.IV, s.433, no:7822; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.242; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.107, no:1271; İbn-i Hibbân, *Tabakâtü'l-Muhaddisîn*, c.III, s.383; Mizzî, *Tehzîbü'l-Kemâl*, c.I, s.346; Dâra Kutnî, *İlel*, c.X, s.115, no:1905; Ebû Hüreyre RA'dan. Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.351, no:3281; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XI, s.108, no:11198; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.IV, s.259, no:2372; Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.I, s.74, no:92; Abdullah ibn-i Abbas RA'dan.

Dârimî, *Sünen*, c.II, s.402, no:2754; Kudâî, *Müsnedü's-Şihâb*, c.I, s.45, no:19; Temmâmü'r-Râzî, *el-Fevâid*, c.II, s.67, no:1161; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.II, s.412, no:531; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

Taberânî, *Müsnedü's-Şâmiyyîn*, c.IV, s.133, no:2923; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.IX, s.307; Sevbân RA'dan.

Mecmaü'z-Zevâid, c.I, s.263, no:290, 293; *Kenzü'l-Ummâl*, c.III, s.740, no:7197, 7201, 8774, 8776; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.263, no:699 ve c.II, s.305, no:1324;

Câmiu'l-Ehâdis, c.XXXIX, s.230, no.42406; ;RE. 97/11.

(Kâlû: Li-men yâ rasûla'llâh?) “Kime karşı samîmiyet yâ Rasûlallah?” diye soruyorlar.

(Kâle) Peygamber Efendimiz buyuruyor ki: (Li'llâhi) “Allah’a karşı samimiyet...” Buradan hemen anlıyoruz ki, (en-nasîhatü li'llâh) Allah’a kul öğüt veremez. Demek ki öğüt mânâsına değilmiş, samîmiyet manasınaymış, ihlâs manasınaymış. Buradan anlaşılıyor.

Kul, Allah’a karşı samîmî olacak. Din tepeden tırnağa, serâpa, baştan sona, tamamıyla samîmiyet demektir. “Kime karşı samimiyet yâ Rasûlüllah?” deyince, “Evela Allah’a karşı samimi olacak!” buyurmuş. Mü’min Allah’a karşı samimi olacak. Allah’ı aldatabilir mi?.. Yalan şahidlikle, yalan ifadeyle, riya ile Allah’ı kandırmak mümkün mü?... Allah’a karşı kulluğunda, bağlılığında, emirlerini tutmakta, yasaklarından kaçmakta tertemiz, katıksız samîmî olacak bir.

(Ve li-kitâbihî) “Kur’an-ı Kerim’e karşı samîmî olacak.” Bu, Allah tarafından bana gönderilmiş, Allah’ın kitabı bu, Mushaf-ı Şerif bu, Kur’an-ı Kerim bu diyecek, öyle sevgi ile okuyacak, öyle sevgi ile mânâsını anlayacak, öyle sevgi ile mânâsını samîmiyetle uygulayacak. Kur’an’a karşı samîmiyeti olacak.

(Ve li-rasûlihî) “Rasûlüllah’a karşı samimi olacak.” Ben onun ümmetiyim diyecek, canından kıymetli bilecek, sünnet-i seniyyesine sarılacak, sevgisini kalbinde yaşatacak, onun izinde yürümeğe çalışacak. Ümmetine sevgi, şefkat gösterecek, hizmet aşkı besleyecek filan...

(Ve li-eimmeti'l-müslimîn) “Müslümanların yöneticilerine karşı, sorumlu, idarelerinin başındaki yük yüklenmiş insanlarına karşı samîmî olacak.” Nasihat etmek suretiyle, sözünü dinlemek, bağlı olmak, emrinde yürümek suretiyle...

(Ve li-âmmetihim) “Cümle müslümanların hepsine karşı samîmî olacak.”

Demek ki, (Ve'n-nushu li'l-ümmeh)'i bu hadis-i şerif açıklamış oluyor. Evliyâullahın evliyâlık makamına gelmesinin birinci sebebi, bu açık kalplilik ve samîmiyettir. Allah'a karşı, Rasûlüllah'a karşı, Kitabullah'a karşı, Ümmet-i Muhammed'e karşı, Ümmet-i Muhammed'in yöneticilerine, onun işlerini gören kimselere karşı, emîrû'l-mü'minîne, halife-i rûy-i zemîne karşı samîmî olmasıdır.

Bir de, selâmet-i sadr... Kalbinde, göğsünde, içinde kimseye karşı kin, düşmanlık, adâvet, hınç beslememesi, kötü duygular beslememesi, intikam duygusu beslememesi... Sâlim, yâni içeride hiç hastalık yok... Göğüs, mânevî bakımdan hastalıklardan sâlim, selâmette. Selâmet-i sadr, göğsünde hastalık yok demek... Ne hastalığı bu; verem mi, akciğer kanseri mi?.. Hayır! Mânevî kötü duygular, düşünceler yok...

Bir bundan kazanıyorlar, bir samimiyetlerinden, ihlâslarından kazanıyorlar, bir de sehâü'l-enfus, canlar cömertliğinden kazanıyorlar. Bunu anlamak için, ben biraz terledim, düşündüm, pek de anlayamadım.

Kelimeleri anlıyoruz ama, medlûlünü anlamak, gönlümüzün mutmain olması... Burada bir şu akla geliyor ki cömertlik insanın içinde bir duygudur, canının derinliğinden gelir. Ve insan ona göre başka kardeşlerine kendisinin malı mülkü olan şeyi verir, bahşeder. Sehavet, böyle yâni ta içinden, (insâfü nefsike) denildiği gibi ta kalbinden, içinden, hiç böyle tereddüt etmeden verebilmek duygusu mânâsına gelebilir sehâül-enfûs.

Bir de Hocamız Gümüşhaneli Ahmed Ziyâeddin Efendi Hazretleri'nin *Râmûzü'l-Ehâdîs* şerhinde okumuştum ki, cömertlik üçtür diyordu:

1. Mal cömertliği,
2. Ten cömertliği,
3. Can cömertliği.

Üçe ayırıyordu cömertliği... O taksimata baktım acaba bazı kitaplarda var mı diye, bulamadım, sadece orada rastladığımı hatırlıyorum.

Mal cömertliği mâlûm; çıkartıyorsun para veriyorsun, mal veriyorsun, elbise veriyorsun, yediriyorsun, içiriyorsun filan... Mal cömertliğini anlıyoruz.

Ten cömertliği, vücut cömertliği demek. Bu ne demek? Hizmet demek. Yâni hizmetine koşturuyor. Yâni belki adamın parası yok, belki fukara; ama seviyor, hizmete koşuyor, yardıma yetişiyor, imdada yetişiyor, yükünü taşıyor, işini görüyor, yardımcı oluveriyor... Sen de, "Hay Allah razı olsun!.." diyorsun. Bakıyorsun yüzüne sevgiyle, "Yâ nereden çıktın mübarek, tam sıkıntıda Hızır gibi imdadıma yetiştin. Allah senden râzı olsun!.." diyorsun, memnun oluyorsun.

Demek ki, cömertliğin bir kısmı vücutça yapılabiliyor. Yâni hizmet... İnsanın parası olmayabilir ama duygusu varsa, cömertlik aşkı, şevki, zevki tabiatına konulmuşsa bu güzel huy birazcık, o zaman ne olacak?.. Hizmet eder. Parası yoktur ama, hizmet eder, hizmetle kazanır.

Peygamber Efendimiz'in zamanından bir hadise şu anda hemen hatırıma geldi: İlk turfanda meyva çıktığı zaman, diyelim ki ilk hurma çıktı; yarısı olgunlaşmış, yarısı daha *belâh*, tatlı, *çıtır çıtır*, çok güzel... Veyahut bir başka meyva, üzüm veya daha başka neyse... Ashab-ı kirâmdan bir mübarek zat varmış; yakalamış bu turfanda meyveyi pazardan, almış, Rasûlüllah'a getirmiş. Arkasından da satıcı geliyor tabii. Parayı vermedi çünkü...

Meyveyi almış, Peygamber Efendimiz'e getiriyor:

“—Buyur yâ Rasûlallah!” demiş.

Rasûlüllah Efendimiz:

“—Teşekkür ederim” demiş, teşekkür etmiş, almış.

Ondan sonra:

“—Parasını ver yâ Rasûlallah, param yok! Aldım getirdim sana, parası verilsin.” diyor.

“—Niye böyle yaptın?..”

“—Bu turfanda meyveyi ilkönce senin yemeni istedim yâ Rasûlallah!” diyor.

Sevgisi var, aşkı var; parası yok... Parası yok ama, sevgisi, aşkı olduğundan, “Yakışırsa bu Rasûlüllah Efendimiz'e, onun ağzına yakışıır. Yeni

çıktı bu.” diyor... Hani bazen en basit bir şey, ekşi bir erik bile ilk çıktığı zaman bayağı bir para oluyor, tanesi şu kadara geliyor yâni. Bazen bir zeytin şu kadar paraya geliyor. Turfanda olunca kıymetli oluyor. “Ver parasını...” diyormuş. Yâni parasını gene Peygamber Efendimiz’e verdiriyor ama; olsa kendisi verecek, canını verir ama, ona gitmesini istiyormuş.

Tabii kimisi de hizmet eder. Hizmet de bir cömertliktir. İhtiyardır, yolun bir tarafından öbür tarafına geçemez, çarşıdan pazardan alışveriş yapamaz. Hastalanmıştır, üç gündür kimse gitmiyordur yanına...

Şimdi Ebû Turâb-ı Nahşebî Hazretleri’nin menâkıbını okudum sabahleyin. Mübarek, bir hac yolculuğunda, gelmiş bir mescide, oturmuş ibadet etmiş. Tabii onlar büyük insanlar ama, paraları çok olduğundan büyük insanlar değil. Oturmuş mescide, ne kimsesi var, ne parası var... İşte böyle bir insan... Yâni tevekkülü tam, Allah’a bağlılığı sağlam, elini kolunu sallayarak çıkmış hac yoluna... Yolda bir camide oturmuş. Bir gün oturmuş... Namaz vakitlerinde tabii namazı kılıyor, geceleri tesbih çekiyor... İki gün oturmuş, üç gün oturmuş, dört gün oturmuş...

Adamların dikkatini çekmiş bu zatın böyle oturuşu, camiden çıkmayışı... Bir tanesi gelmiş, sormuş:

“—Mübarek, sen bugün yemek yedin mi?”

“—Yemedim.” demiş.

Soruldu, yalan da söyleyecek değil ki.

“—Pekiyi, dün yemiş miydin?..”

“—Dün de yemedim.”

“—Pekiyi daha evvelki gün yemiş miydin?”

“—O zaman da yemedim.”

“—Pekiyi, kaç gündən beri yemiyorsun?..”

Yedi gündən beri yemek yememiş. Hemen adamlar gitmişler çarşıya, demişler ki:

“—Camide ibadet edip, yedi gündür yemek yemeyen insanın imdadına yetişin ey ahâlî!..”

Herkes getirmiş biraz bir şeyler, yemiş karnı doyacak kadar; şükretmiş, teşekkür etmiş, ibriğini almış, çıkmış. Sanmışlar ki abdest tazelemeye gidiyor. Tabii yedi gün... Haftada bir abdest alanları duymuştum ben. Harem-i Şerif'e gidiyor, Mekke-i Mükerreme'ye, haftada bir abdest alıyor. E abdest uyku uyuyunca bozular. Hiç bir şeyden olmasa, uyku uyuyunca bozular. Günlerce uyumuyor demek ki mübarek... Bir şey yemiyor ki küçük abdest, büyük abdest gibi bir problemleri olsun.

Harem-i Şerif'in içinde abdest bozmağa teeddüb ederlermiş, Harem-i Şerif'in hududu dışına çıkarlarmış. Yâni en aşağı Umre Mescidi'ne, Mescidü'l-Ten'im'e giderlermiş, Arafat'a giderlermiş, orada abdest bozarlarmış.

Yedi gün yememiş, ondan sonra ibriğini almış, yürümüş gitmiş. Adamlar tabii, abdest almaktan dönmediğini görünce, tekrar peşine düşmüşler:

“—Allah aşkına mübarek, sen kimsin? Bize bir kendini tanı!” filan demişler.

“—Ebû Turâb-ı Nahşebî.” demiş, ismini, künyesini vermiş.

Şimdi parası olmayabilir. Yâni adam evliyadır, adam deryâdır ama, yok parası... İşte bak yedi gündür Allah vermeyince, oturmuş orada ibadet etmiş. Ne insanlar gelmiş geçmiş şu dünyadan... Parası olmayabilir ama, gönlünde cömertlik olur, o zaman hizmet eder. Hizmet eden izzet bulur.

Eskilerden hatıralarla, rahmetin tekrar tekrar böyle inmesini sağlayalım inşaallah!.. Bizim Serezli Hacı Hasib Efendi Hocaefendimiz'den, tarikata girmiş, el almış kimselerden bir ağabey anlatmıştı bana. Onu camisinden evine kadar götürürmüş, yatsıyı kıldıktan sonra gidermiş evine Mahmudpaşa'ya... Öyle onun yanına giderken de gönlünden geçirmiş ki:

“—Hepevliyaullahın himmetinden bahsediyorlar, evliyaullah himmet edermiş... Veyahut derviş şeyhinden himmet istermiş filan... Acaba bu himmet nasıl bir şeydir Hocaefendi bunu bir anlatsa...” filân diye içinden geçirirmiş. Böyle yanında yükünü taşıyor hocasının, evine gidiyorlar.

Evine gitmişler, böyle gönlünden geçiriyor. Hocaefendi abdest almağa girmiş. O da dışarıda elinde havlu bekliyor. Şöyle merdivenden gelirken... Hiç daha o bir şey demiyor. Sadece aklından geçirdi himmet denilen şeyi, düşündü kafasında, nasıl olur filan diye...

Demiş ki Hocaefendi aşağı inerken:

“—Derviş himmet himmet demiş; şeyh efendi de oğlum hizmet demiş.”

Böyle söylemiş, bu kadar. Öteki içinden geçiriyor, Hocaefendi de merdivenlerden inerken ona doğrudan doğruya, eskiden bir şeyi anlatırmış gibi: “Eski zamanda bir derviş hocasına:

‘—Şeyhim himmet himmet!’ demiş. Şeyh efendi de dervişine:

‘—Oğlum hizmet hizmet!’ demiş.

Ya işte böyle eski bir hikâye...” filân gibi anlatıyor ama, onun gönlünden geçen soruya cevap vermiş oluyor.

Demek ki, hizmet ile himmete ulaşıyor, mertebeye vasıl olunuyor. Eh işte hizmet nedir? Ten cömertliğidir. Yâni insanın parası olmayabilir, ama hizmet eder. Din yoluna, Allah yoluna, iman yoluna... Sonra mü’minlere... Bir mü’mine hizmet de hizmettir. Yâni ihtiyar bir adamcağız, kovaşına su çekecek, sen çekiverirsin, taşıyiverirsin.

Yaşlı bir kadıncağız, dul bir insan, fakir bir yetim çocuk... Yâni insanın bizzat kendisine hizmet de Allah indinde makbul olur.

Hastanede ameliyat olduğumuz günlerde, Yusuf İslâm da ziyaretimize geldi, Allah razı olsun... Yanında İngiltere’den beraber geldikleri bir-iki hocaefendiyle beraber... İşte, “Geçmiş olsun!” dediler; Allah râzı olsun...

Sonra o hocaefendi bir şey anlattı. Hadis-i şerîflerden bilgisi var tabii, Arapça olarak anlattı. Rabbü’l-âlemîn, bir hadîs-i kudsîde anlatıldığına göre, bir kuluna demiş ki:

“—Kulum, ben hastalandım da, sen beni ziyaret etmedin hastayken! Hastalandım da, sen beni hiç ziyaret etmedin!..”

O da sormuş ki veya soracaktı ki:

“—Yâ Rabbi, ben seni nasıl ziyaret edeyim ki, sen Rabbü’l- âlemîn’sin! Yâni sen hasta da olmazsın, ben seni nasıl ziyaret edebilirim? Sana hasta ziyareti nasıl yapabilirim?”

“—Kullarımdan filanca kulum hastalandı; onu ziyaret etmiş olsaydın, beni onun yanında bulacaktın. Yâni o ziyaret makbul bir ziyaret olacaktı, sevap alacaktın. Beni ziyaret etmiş gibi sevap alacaktın.” buyuracaktı.

Uzun bir hadis-i şerîftir bu.

“—Ey kulum, acıktım da beni doyurmadın!” diyecek Allah CC.

“—Yâ Rabbi, sen Rabbü’l-âlemîn’sin, yâni ben seni nasıl doyurabilirim? Sen acıkmazsın zaten.”

“—Filanca kulum acıktı, senden yemek istedi. Verseydin işte o mânâyâ gelecekti.” gibi.

Demek ki, mahlûkata hizmet de, Allah’ın rızasını kazanma vasıtasıdır. Bir açığı doyurursun, bir yoksula yardım edersin, bir ihtiyara, bir güçsüze yardım edersin... Daralmış, sıkışmış bir insanın işini görürsün... O da bir cömertliktir, o da bir hizmettir. İşte bu da ten cömertliği... Yâni vücutça yapıyorsun.

Kesen boş, cebin yok ama, bir hizmet oluyor; bu da ten cömertliği.

Bir de can cömertliği, o da Allah yolunda canını vermek.

Bismi'llâhi'r-rahmâni'r-rahîm:

مِنَ الْمُؤْمِنِينَ رِجَالٌ صَدَقُوا مَا عَاهَدُوا اللَّهَ عَلَيْهِ
فَمِنْهُمْ مَنْ قَضَىٰ نَحْبَهُ وَمِنْهُمْ مَنْ يَنْتَظِرُ وَمَا
بَدَّلُوا تَبْدِيلًا

(الاحزاب: ٢٢)

(Mine'l-mü'minîne ricâlün sadakù mâ àhedu'llàhe aleyhi) “Mü'minlerin arasında öyle erler var ki, söz verdiler ‘Yâ Rabbi, senin yolunda can vereceğim!’ diye, girdiler savaşa, şehid oldular. (Feminhüm men kadà nahbehû ve minhüm men yentazır) Bir kısmı şehid oldular; bir kısmı şehid olmayı bekliyor, sırada... Zamanı gelince o da hemen canını vermeğe hazır.” (Ve mâ beddelû tebdîlâ) [Onlar hiç bir şekilde sözlerini değiştirmemişlerdir.] (Ahzab, 33/23)

Demek ki, canını verecek kadar da sâdık olanlar oluyor, hâlis olanlar oluyor. Bir insanın en kıymetli varlığı da canı olduğundan en yüksek cömertlik de bu oluyor. Can cömertliği, canını verebilmek. Allah yolunda cansiperâne savaşmak... Cansiperâne, canını siper ederek demek. Canını vermek daha ileri, cansiperânelikten de öteye.

Bu mânâyâ olabilir bu sehâü'l-enfüs, canlar cömertliği. Yâni, canını verebilme cömertliği olabilir bir ihtimal... Bir ihtimal de insanın ta canından, gönlünden kopup gelen, hiç böyle pişmanlık duyulmayan bir cömertlik. Yâni insan bazen verir ama, eli titreyerek verir.

Vermek istemez. Verdikten sonra pişman olur:

“—Hay Allah, niye verdim, o kadar çok vermeseydin; yarısını verseydin, dörtte birini verseydin, hay Allah!” filan der.

Yâni veriyor ama, sonradan da pişman oluyor. Bir de içinden geliyor, veriyor, daha olsa daha da verecek. Canından, ana kaynaktan kopup geliyor. Bu mânâyâ da olabilir. Her ne türlüyse...

Demek ki evliyâullahın evliyâ olması nedenmiş?.. Cömertliktenmiş, el açıklığından, bağışlama kabiliyetinin yüksek olmasındanmış. Şu göğüslerinde müslüman kardeşlere karşı bir hastalık, kötü huy, kin, intikam duygusu, kötülük vs. bulunmamasındanmış. Ve bir de Ümmet-i Muhammed’e karşı hâlisâne samîmî duygular besleyip, “Şu Ümmet-i Muhammed’e nasıl hizmet edebilirim, nasıl faydalı olabilirim?” diye düşünmektenmiş. Demek ki, evliyâ olmanın yolu buymuş.

Hakîkaten de, namaz ve oruç, çok kıymetli iki ibadettir. Ama bunlar daha kıymetlidir. Bunların daha kıymetli olduğunu yine ayet-i kerimelerden ve hadis-i şeriflerden biliyoruz. Yâni bu büyük zâtın bu işareti, hakîkaten de ayetlere ve hadislere uygundur.

Çünkü Peygamber SAS bir keresinde buyurdu ki: “—Bekleyin, buraya biraz sonra cennetlik birisi gelecek!” Herkes pürdikkat beklemeğe başladılar:

“—Kim gelecek acaba bu toplantıya?” diye.

Nihayet sahabe-i kiramdan, bir sâde, ismi çok nâmlı olmayan birisi abdestini almış, sularını damlata damlata Peygamber Efendimiz'in meclisine geldi, oturdu.

Abdullah ibn-i Ömer dikkat etti, o geldi. Tamam. Bu birkaç defa tekerrür etti, bir kaç defa söyledi Peygamber Efendimiz:

“—Şimdi bu meclise cennetlik bir kimse gelecek!” diye; bu şahıs geldi.

Abdullah ibn-i Ömer RA, bu şahsın yanına gitti. Kendisini geceleyin misafir etmesini istedi. Evinde kaldı, uyku uyumadı; “Geceleyin ne ibadetler yapıyor, ne dualar yapıyor da, cennetlik olmayı kazanmış?” diye, onu takip etti. Üç gece evinde kaldı, bilgisinin dışında yeni bir ibadet ve dua görmedi onda... Gece kalkıyor, abdestini alıyor, teheccüd kılıyor... Onun da yaptığı şeyler yâni, normal.

Sonra dedi ki:

“—Senin hakkında Peygamber Efendimiz böyle söylemişti. Bu mertebeye nasıl ulaştığınızı merak ettiğimden, evine misafir geldim, kaldım ama, üç günde de değişik bir şey bulamadım. Nedir senin bu mertebeye ermenin sebebi?..” diye sordu.

O da boynunu büktü:

“—Bilmiyorum!” dedi.

“—Pekiye öyleyse, hadi Allah'a ısmarladık, es-selâmü aleyküm!” dediler.

“—Ve aleyküm es-selâm!” dedi.

Ayrıldılar. Uzaklaşırken arkasından seslendi:

“—Yâ filânca, dur! Aklıma geldi: Ben içimden hiç kimsenin kötülüğünü istemem. Herkese karşı duygularım sıcaktır, samîmîdir, herkesin iyiliğini isterim!” dedi.

Allahu a’lem, işte bu selâmet-i sadr denilen şey... Yâni, içinde hiç bir hastalık yok, kin veya başka bir şey yok; güzel duygular var... İşte bu hadis-i şerif bu sözün doğru olduğunu gösteriyor.

Bu gibi sözlerden, “Namaz kıymetli değil, oruç kıymetli değil!” mânâsı çıkmaz; “Namaz gibi kıymetli, oruç gibi kıymetli bir ibadete rağmen, bunlar daha kıymetlidir.” mânâsı çıkar. Çünkü namazın ve orucun kıymetini zâten biliyoruz. Bilinen kıymetli bir şeye kıyas yapılabilir diye, “Bak bundan da çok kıymetli olan budur.” deniliyor.

Şimdi hepimiz namazın kıymetini bildiğimiz için, beş vakit namazı kaçırmamağa çalışıyoruz. Şu cemaatin içinde, Allahu a’lem alaca namaz kılan yoktur. Hep muntazam kılıyorlardır Allahu a’lem. Bir vaktini kaçırırsa, ağlar kardeşlerimiz. Namazın kıymetini bilirler.

Ramazanda mâzereti olmadan, hastalığı olmadan oruç tutmayan yoktur. Namazın ve orucun kıymetini biliyoruz.

Bize şimdi bu sözden şu ders çıkıyor: Demek ki, cömert olacağız ve bu cömertlik içimizden samîmî, lekesiz, katıksız bir duygu olarak gelecek. Belki Allah yolunda icabında canımızı verebilecek kadar cömert olacağız. Cömertlik, yerine göre mal cömertliği, yerine göre ten

cömertliği, yerine göre can cömertliği. Hepsi olacak. Cömertlikten kazanıyor. Çünkü, Peygamber Efendimiz buyurdu ki:

“—Cömert cennete yakındır, cehennemden uzaktır. Allah’a yakındır. Cimri de cennetten uzaktır, cehenneme yakındır, Allah tarafından sevilmez.”

Cimrilik kötü, cömertlik iyi... Elimiz açık olacak, Allah yolunda masraf yapmağa hazırlıklı olacağız.

Benim bir kardeşiniz olarak bir müşahedem var: Yurtdışında Amerika’da, Avustralya’da, o insanların kendi dinlerine çok büyük mâlî fedâkârlıklar yaptıklarını gözlerimle gördüm, yazılarımda da yazdım. Beş katlı hastaneler, büyük binalar, koca kiliseler, koca okullar, geniş araziler... Yâni çok büyük bağışlarda bulunuyorlar. Kıyaslansa, bir Amerikalı vatandaşın dinine harcadığı para ile, masraf ile bizimkiler... Belki onlar bizi geçer diye korkuyorum. Çünkü, dinî binalar çok büyük ve dinî teşkilatlar çok zengin ve tüm cemiyetin her türlü faaliyetini kavramışlar. Eğitimi onlar yapıyorlar, sosyal çalışmalarını onlar yapıyorlar, sıhhî çalışmalarını onlar yapıyorlar; her şeyin altından kilise çıkıyor. Her türlü çalışmanın altından kilise çıkıyor.

Onların bu fedâkârlığı, Allah yolunun yolcusu olan müslümanlara bir örnek olmalı. Müslümanlar da Allah’ın yolunda, dinin yayılması için gayret sarf etmeli!

Bakın şimdi yılbaşı yaklaşıyor, neler olacak, neler olmağa başladı caddelerde, pazarlarda şimdiden görürsünüz. Ve o gece neler olacak? Güya burası müslüman diyarı ama, o gece neler olacak?.. Şimdiden korkuyorum ben.

O bakımdan, bu dinin böylece gerilememesi için, müslümanların gevşememesi için, İslâm'ı unutmamaları için, yeni nesillerin müslüman olmaları için, İslâm'ın yayılması için, aziz olması için, hakim olması için, kuvvetli olması için, hepimiz tabii mal cömertliği, can cömertliği, ten cömertliği ile hepsinde gayretli olacağız ve çalışacağız.

e. Doğruluk ve Helâl Lokma

Öteki söz:

قَالَ وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ يَقُولُ لَمْ يَتَزَيَّنِ النَّاسُ
بِشَيْءٍ أَفْضَلَ مِنَ الصِّدْقِ وَطَلَبُ الْحَلَالِ

TS. 10/7 (Kàle: Ve semi'tü'l-fudayle yekül: Lem yetezeyyeni'n- nâsü bi-şey'in efdale mine's-sıdkı ve talebi'l-halâl.) El-Fudayl Hazretleri yine diyor ki: "İnsanlar doğruluktan ve helâl aramaktan daha faziletli bir şeyle tezeyyün etmemiştir, zinetlenmemiştir."

(Lem yetezeyyeni'n-nâsü) "İnsanlar zinetlenmedi, tezeyyün etmedi." Tezeyyün, zinet takıp takıştırmak. Hani parmağında yüzükler, kulağında küpeler, boynunda gerdanlıklar, bilezikler omuzuna kadar... Ooo, takmış takıştırmış deriz. Süsleniyor yâni. Süslenmek insanlar için, kadınlar için, yerine göre berber vs. bir şey.

İnsanların tabii asıl süsü güzel birtakım hareketleri ve huylarıdır. "İnsanlar doğruluktan ve helâli talep etmekten daha güzel bir şeyle süslenmediler." diyor. Demek ki, mânevî süsleri anlatıyor.

Birisi neymiş? Sıdk, yâni doğru olmak. Nerede doğru olmak? Sözü doğru olmak, fiili doğru olmak, içi doğru olmak, kalbi doğru olmak... Birisi dürüstlük, doğruluk. Yâni yalancı, yanlışçı olmamak, her yönden doğru ve dürüst olmak; bu bir.

İkincisi: Talebi'l-helâl; helal talep etmek. Yâni kazancının helâlden olmasına gayret etmek, haram lokma yememeğe dikkat etmek, Allah'ın râzı olacağı bir elinin emeği, alınının teri kazanç ile beslenmek. Bundan daha büyük bir zinet olamaz. Doğruluktan daha büyük bir zinet olamaz. Helâl lokma kazanma gayretinden daha güzel bir gayret olmaz.

Yâni demek ki biz bu insanlardan çok farklı durumlara düşmüşüz. Biz süsü giyimde arıyoruz, traşta arıyoruz, dış süslemede arıyoruz ama bunlar iç süslemede arıyorlar ve ana noktalara bastırıyorlar. Birisi dürüst olmak, doğru olmak, birisi helâl lokma yemek.

Hakikaten tasavvufun, maneviyat yolunun, evliyalık yolunun iki önemli umdesidir bu. Birisi doğruluk, ötekisi helâl lokma yemek.

Haram lokma yerse bir insan, ne olur?.. Hadis-i şerîflerden biliyoruz ki kırk sabah namazı kabul olmaz. Bir haram lokma ağzına yediği zaman, kırk sabah namazı kabul olmaz. Otuz gün bir

ay ediyor. Birbuçuk aya yakın bir zaman boşa uğraşacak yâni. Zaten o namazları da kılmaya daha beter bir duruma düşer ama kılacak, kabul olmayacak. İleriye dönük kırk gününü mahvediyor bir lokma yediği zaman haram.

Onun için, kendisinin olmayan bir elmayı suda bulup ısırılmamak bile lâzım. Ona bile dikkat etmişler büyüklerimiz. Lokmanın helâl olmasına gayret etmişler. Yutmuşlarsa çıkartmışlar.

Ebû Bekr-i Sıddîk Efendimiz'e bir tabak içinde getirdiler yiyecek bir şey, yedi. Sonra sordu, helâl bir kaynaktan gelmeme ihtimali üzerine, korktuğu için, parmağını boğazına sokup gıcıklattırdı, kustu, çıkarttı. Yâni, haram lokma midesinde durmasın, vücuduna işlemesin diye. Bu titizlikte olacak müslüman. Kendisinin olmayan mala el uzatmayacak, mülke el uzatmayacak.

Bakın şimdi burası bir vakıftır, biz vakıflardan kiraladık burayı. Yan tarafı vakfın bir parçasıdır, bu tarafı vakfın bir parçasıdır. Belki Eyüb'ün birçok yeri, belki İstanbul'un pek çok yeri bir vakfın bir parçasıdır ama, yağmalanmıştır. Yâni vakfın malını alan bir insan cehennemden ateş parçası alıyor. Nasıl alabilir.

Yâni kendisinin değil. Sahibi bu malı Allah yoluna vakfetmiş.

Sen sahipli bir kimsenin bahçesine girebiliyor musun, apartmanında oturabiliyor musun, dükkânına girip bir şey alabiliyor musun?.. Alamıyorsun sahibi var diye. E bunu sahipsiz mi sanıyorsun?.. Bunun sahibi de ümmet, Allah...

Yâni sahibi bunu ümmete vakfetmiş, bu işte kullanılacak demiş. Şimdi bunlar satılmış ve oturuyorlar ve yiyorlar. Vakfın malını yiyorlar, ondan sonra da müslümanım diye ortada geziniyorlar.

Antalya’da Vakıflar Genel Müdürü kardeşimiz anlatmıştı. Binlerce dönüm araziyi parsellemişler, gecekondular yapmışlar. Vakıf arazi. Filanca paşa vakfetmiş. Bizim İlâhiyat Fakültesi’nden mezun, milletvekili olmuş birisi de oradan bir parsel ayırtmış, Vakıflar Genel Müdürü o zaman diyordu ki:

“—Yâ, bak güya İlâhiyat mezunu, haramdan helâlden haberi yok, vakıf malının haram olduğunu bilmiyor, o arazi yağmasında fırsattan istifade o da bir parsel koparmış.”

Olmaz! Yâni böyle bir insan iyi bir müslüman da olamaz, dünyası da ahireti de mahvolur. Evliya hiç olamaz! Allah’ın sevgili kulu olması imkânsızdır. Onun için lokmanın helâl olması lâzım!

En güzel mânevî zinet öyle takmak, takıştırmak, tıraş, elbise filan değildir; doğruluktur, helal lokma aramak, helal lokma yemektir.

Kazançta ne yaparsa insan helâl olur ne yaparsa haram olur?.. Müşteriyi aldatırsa haram olur, doğru olursa helal olur. Müşteriyi aldatmasa, normal usüller içinde ticaret yapsa, cuma saatinde dükkânını açık tutsa, gene haram olur. Çünkü o zaman:

وَذَرُوا الْبَيْعَ

(الجمعة: ٩)

(*Ve zerü'l-bey'*) “Alışverişi bırakın!” (Cuma, 62/9) buyurmuş Kur'an-ı Kerim.

Hazret-i Ömer RA çarşıya, pazara kamçıyla girerdi. Elinde kamçı, emîrû'l-mü'minîn imtihan ederdi. Haramı helali, faizli işlem nedir bunu bilmeyeni, doğru cevap veremeyeni döverdi. Öğrensinler diye, baba gibi. “Bir dahaki hafta gene Hazret-i Ömer gelir de, iflahımızı keser, dumanımızı çıkartır, ensemble boza pişirir.” diye korksunlar diye. O bakımdan helâl lokmaya hepimiz gayret edelim.

f. Zühdün Aslı

Bu mübareğin bundan sonraki sözü:

قَالَ وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ يَقُولُ أَصْلُ الزُّهْدِ
الرِّضَا عَنِ اللَّهِ تَعَالَى

TS. 10/8 (Kâle: *Ve semi'tü'l-fudayl*, yekül: *Aslü'z-zühdi er-rıdâ ani'llâhi teâlâ*) “Zühdün aslı, temeli, hakikati, kökü Allah'tan râzı olmak duygusudur.” diyor bu zât-ı muhterem.

Zühdün aslı Allah'tan râzı olmaktır. Bu ne demek?..

Zühd ne demek bir kere?.. Zühd, müstağnî olmak demek, aldırmamak demek, önem vermemek demek, istememek demek.

إِزْهَدُ فِي الدُّنْيَا

(*İzhed fi'd-dünyâ*)³ “Dünyaya karşı zâhid ol, yâni dünyayı isteme, rağbet etme!” mânâsına geliyor. Bu önemli bir vasıf... Çünkü;

حُبُّ الدُّنْيَا رَأْسُ كُلِّ خَطِيئَةٍ

(*Hubbü'd-dünyâ re'sü külli hatîetin*)⁴ “Dünyayı sevmek bütün kötülüklerin kaynağıdır, başıdır, esasıdır.” buyrulmuştur.

Onun için, gönlünde onlara rağbet olmayacak mü'minin. Dünya mı? Para mı? Pul mu? Mevki mi? Makam mı?.. İtecek hepsini bir tarafa, benim arzum bunlar değil, ben Allah'ın rızasını istiyorum diyebilecek. Dünyalığın hepsine karşı bir müstağnî, bir tok gözü olacak, aldırılmaz, istemez, rağbet etmez hali olacak. Zühd bu...

Pekiye insan bu hale nasıl gelir? Nedir bunun aslı, esası, kökü?.. Bu istenilen bir şey ama biz öyle miyiz?..

---

³ İbn-i Mâce, *Sünen*, c.II, s.1373, no:4102; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.348, no:7873; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VI, s.193, no:5972; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.344, no:10522; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VII, s.136; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.373, no:643; Sehl ibn-i Sa'd RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.346, no:6091 ve s.1266, no:8577, 8580; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.126, no:323.

⁴ Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.VII, s.338, no:10501; Hasan-ı Basrî Rh.A'ten. Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.VI, s.388; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.III, s.428; Hz. İSÂ AS'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.192, no:6114; *Keşfü'l-Hafâ*, c.I, s.412, no:1099; *Câmiü'l-Ehâdîs*, c.XXXXI, s.326, no:45030.

Hepimiz para peşindeyiz, pul peşindeyiz, çalışma peşindeyiz, mevkî peşindeyiz, makam peşindeyiz, dünya sevgisi içimizde... Bunun aslı nedir?..

Bunun aslı, esası, kökü Allah'tan râzı olmaktır. Yâni Allah'ın her hükmüne râzı olan, kaderine, kazasına, hükmüne râzı olan, o zaman zâhid olur, pervâsız olur, yürüyüşünde efe olur. Öyle ona buna eyvallah etmez... Hakiki zâhid olma vasfına böyle bir insan erişebilir.

g. İnsanları Bilmek

Bundan sonraki sözü:

قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ مَنْ عَرَفَ النَّاسَ اسْتَرَاحَ

TS. 10/9 (Kâle: *Ve semi'tühû yekül*) Yine aynı zâtın şöyle dediğini işittim diyor aynı râvî: (Men arafe'n-nâse isterâh) “İnsanları bilen müsterih olur.”

Ne demek istiyor, Allahu a'lem? İnsanları hayat tecrübelerimizle tanıyoruz. Yâni:

*Geç fark ettim taşın sert olduğunu, Su insanı boğar, ateş yakarmış; Her geçen günün dert olduğunu, İnsan bu yaşa gelince anlarmış.*⁵

---

⁵ Cahit Sıtkı Tarancı'ya ait şiirin tamamı:

*Yaş otuz beş, yolun yarısı eder.
Dante gibi ortasındayız ömrün;
Delikanlı çağımızdaki cevher,
Yalvarmak, yakarmak nafile bugün,
Gözünün yaşına bakmadan gider.*

*Şakaklarıma kar mı yağdı ne var?
Benim mi Allahım bu çizgili yüz?
Ya gözler altındaki mor halkalar?
Neden böyle düşman görünürsünüz,
Yıllar yılı dost bildiğim aynalar?*

*Zamanla nasıl değişiyor insan!
Hangi resmime baksam ben deşilim.
Nerde o günler, o şevk, o heyecan?
Bu güler yüzlü adam ben deşilim;
Yalandır kaygısız olduğum yalan.*

*Hayal meyal şeylerden ilk aşkımız;
Hatırası bile yabancı gelir.
Hayata beraber başladığımız,
Dostlarla da yollar ayrıldı bir bir;
Gittikçe artıyor yalnızlığımız.*

*Gökyüzünün başka rengi de varmış!
Geç farkettim taşın sert olduğunu.
Su insanı boğar, ateş yakarmış!
Her doğan günün bir dert olduğunu,
İnsan bu yaşa gelince anlarmış.*

*Ayva sarı nar kırmızı sonbahar!
Her yıl biraz daha benimsediğim.
Ne dönüp duruyor havada kuşlar?
Nerden çıktı bu cenaze? ölen kim?
Bu kaçınıcı bahçe gördüm tarumar?*

Demek ki, bir zaman kavak yelleri esiyor başında, dünyayı toz pembe görüyor, herkese itimat ediyor, herkesi seviyor... Ama yaş ilerledikçe, Allah Allah, fesühâna'llah!.. Acaib işlerle karşılaşılıyor. Ortağı oyun etmiş kendisine, arkadaşı olmadık bir şey yapmış, feleğin oradan bir darbesi gelmiş, buradan bir çelmesi gelmiş... O zaman, yaşlı bir insanın hali başka oluyor. Feleğin çemberinden geçmiş bir

insan ile, daha yeni hayata atılmış, yeni açılmış bir çiçek gibi genç insanın hali başka oluyor.

Şimdi insan, zamanla insanoğlunu tanıyor. Nasıldır insanoğlu?.. İnsanoğlunun içinde bir nefis vardır, herkesin içinde bir nefis-i emmâresi vardır. Herkesin bu nefis-i emmâreye kapılması vardır, hırsı vardır, tamahkârlığı vardır, çeşit çeşit kusurları, suçları vardır, zaafı vardır. İnsanoğlunun zaafı vardır. (*Men arafe'n-nâse isterâh*) Bunları bildi mi, insan rahat eder.

Şeyh Sa'dî-yi Şirâzî'nin *Gülüstan'*ından geliyor hep böyle Farsça cümleler hatırıma, diyor ki:

بِنْدَه هَمَانُ بِه كِه زِ تَقْصِيرِ خِيش
عُذْرَ بَه دَرْگَاهِ خُدَايِ اُورَد
وَرْنَه سَزَاوَارِ خُدَاوَنْدِيش
كَسْ نَه تَوَانَد كِه بَه جَايِ اُورَد

Bende hemân bih ki zi taksîri hîş

Özr be dergâh-ı Hudây âvered

Verne sezâvâr-ı Hudâvendiyeş

Kes ne-tevâned ki becây âvered

Neylersin ölüm herkesin başında.

Uyudun uyanamadın olacak.

Kimbilir nerde, nasıl, kaç yaşında?

Bir namazlık saltanatın olacak,

Taht misali o musalla taşında...

[Kulun kendi kusurundan dolayı dergâh-ı ilâhîden özür dilemesi en iyisidir. Yoksa hiç kimse Allah’a şükür borcunu lâıyk olduğu şekilde ödeyemez.]

Şu kulların elinden senin dergâhına layık ne çıkar? Bu kullar, nasıl insanlar bu insanlar? Zalûm ve cehûl...

إِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا

(الأخزاب: ٧٢)

(İnnehû kâne zalûmen cehûlâ) [Doğrusu o çok zâlim, çok câhildir.] (Ahzab, 33/72) buyruluyor.

Yâni çok zalim, çok cahil insanoğlu, yapısı itibariyle böyle... Terbiye edilmemişse, ham haliyle, imanı yoksa, imandan sonra bir tasavvufî terbiye dediğimiz ruh terbiyesini kazanmamışsa...

Geçen gün bir profesörle konuşuyorduk, onu size nakledeyim. Ben de hayret ettiğim için, galiba siz de gayret edeceksiniz. Diyor ki:

“—Terbiye üç tanedir:

1. Beden terbiyesi, cismin terbiyesi.
2. Ruhun terbiyesi.
3. Sosyal terbiye, ictimâî terbiye. Yeni bir terbiye...

Tıp profesörü söylüyor bunu ve bir misal veriyor: Birisi altı aylık bebeği doktorun önüne götürmüş, demiş ki:

“—Doktor bey, bak, geç kaldı demeyesin diye bu çocuğu daha kundaktayken, bebekken getirdim sana...

Al, sana teslim bu bebek, tavsiyelerine uyacağız, bunu nasıl yetiştirmemiz gerekiyorsa bunun terbiyesi sana ait.” demiş doktora.

Diyor ki bu profesör:

“—Bir çocuk annesinden doğup ingà dediği zaman, terbiyesi fırsatının üçte ikisi bitmiştir.” diyor.

Tıp profesörü söylüyor bunu. Yâni bizim eski kitaplardan nakleden bir kimse değil. Amerika’da, İngiltere’de tahsil yapmış bir profesörle konuştuk dün de, o söylüyor: “Inga dedi mi bebek, doğdu mu annesinden, üçte iki fırsat gitmiştir, kalmıştır üçte bir.” diyor. Altı ay daha geçti mi, ondan da altı aylık devre geçmiş oluyor. Çocuk bir sürü alışkanlık edindi, bir sürü huysuzluk edindi çevresinden, babasından, kardeşlerinden... Huylar edindi. Haydi bakalım ayıkla pirincin taşını.

Bakın biz terbiyede ne kadar geriyiz. Terbiyede bizim ne kadar geri olduğumuzu anlayın! Zaten doğunca iş işten geçmiş oluyor. Doğmadan evvel yapılacak çok şeyler varmış. Üçte ikisi geçiyor, doğduktan sonra üçte biri kalıyor. Biz üçte birinde de ne kadar geriyiz şu sokaktaki salma gezen zavallı çocuklardan düşünün!.. Yâni bizim sosyal halimiz, ictimâi istikbâlimiz ne olacak, oradan anlayın.

Bunu böyle bir fanatik hayalperest kimse söylemiyor, mesleği bu olan bir aile doktoru söylüyor. Yâni mesleği, kürsüsü bu olan bir profesör söylüyor.

O bakımdan, insanoğlunun tabii zaafaları var, terbiyesizlikleri var, bu terbiyeyi görmemişse... Bizim kitaplarımız da öyle söyler: “Doğmadan başlar çocuğun terbiyesi, annesinin karnındayken başlar.” diye söyler. Ve orada annesinin karnındayken birtakım alışkanlıkları sezermiş, küçüklüğünden onun computerine nakşolunurmuş. Dışarıda vaziyet böyle, kanunlar böyle... O birtakım tecrübeler ediniyor oradayken daha... O bakımdan terbiye önemli.

O terbiyeyi görmemiş insanlar;

أُولَئِكَ كَالْأَنْعَامِ بَلْ هُمْ أَضَلُّ

(الأعراف: ١٧٩)

(Ülâike ke'l-en'àmi bel hüm edal) “Onlar hayvanlar gibidir, hattâ hayvanlardan da aşağıdır.” (A'raf, 7/179) Çünkü hayvanın kendisinin yaratılışına uygun bir meziyeti vardır, bir seviyesi vardır; ama terbiye olmamış insan ondan aşağıdır. İnsanoğlu ahsen-i takvîm üzere yaratılmıştır ama, esfel-i sâfilîne düşer, çok berbat durumlara düşer terbiye görmezse...

İnsanı bilen müsterih olur diyor. Siz de insanoğlunun ana yapısı itibariyle ne kadar düşük olduğunu bilerseniz çok şeylere hayret etmezsiniz.

Tamam, insanoğlunun normal yapısının gereğini yapıyor bu zavallı. Hayvan gibi yaşıyor, hayvan gibi davranıyor, sözü kaba, işi yanlış,

davranışları kötü filan diye rahat edersiniz, üzülmezsiniz de. Tabî karşılırsınız yâni. Çünkü tabiatının icabı budur dersiniz.

Tabii bu tabî karşılamak da önemli. Tabîî karşılayınca hoşgörü sahibi olursunuz, yumuşak davranırsınız. Onun da çeşitli faydaları var.

h. Gerçek Arkadaşlık

Bir sözü daha:

قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنِّي لَا أَعْتَقِدُ إِخَاءَ الرَّجُلِ فِي
الرِّضَا وَلَكِنِّي أَعْتَقِدُ إِخَاءَهُ فِي الْغَضَبِ إِذَا
أَغْضَبْتُهُ

TS. 10/10 (Kâle: *Ve semi'tühû yekülü: Innî lâ a'takîdü ihâe'r- racülü fi'r-rıdâ, ve lâkinnî a'tekîdü ihâehû fi'l-gadab, izâ ağdabtühû*)

Bu zât-ı muhterem, Rh.A diyor ki:

“—Ben bir kimsenin hoşnutluk havası içindeyken arkadaşlığına inanmam. Rızâ halindeyken, hoşnutluk havasındayken, her şeyi gül gülistanken arkadaşlığına inanmam. Gazab halindeyken arkadaşlığını esas kabul ederim. Yâni, ben onu kızdırdığım zaman, davranışı nasıl olacak, ona bakarım.”

Tabii ben ona hediye alıyorum, ben ona iyilik yapıyorum, hava güzel, komşuluk güzel, davranışlar güzel... Tamam, bu zamanda bu kimse benimle güzel arkadaşlık ediyor ama bu önemli değil demek istiyor. Ben ona bir ters

muamele yaptığım zaman, ben onu kızdırdığım zaman bakalım nasıl davranacak?

Ağzını açıp gözünü yumacak mı, terlik mi savuracak, tabak mı kıracak kafamda, bütün ahbaplıklar boşa mı gidecek?.. “Zaten ben senin ne mal olduğunu biliyordum!” diye şeceremizi mi sayacak?.. “Eskiden beri ben sana zaten hiç itimad etmedim!” mi diyecek?.. Yâni, ne yapacak bakalım kızdırdığın zaman?.. Bir insanın hakiki arkadaşlığı kızgınlığında belli olur demek istiyor.

“Ben bir insanın rızâ halindeyken kardeşliğine inanmam, kızgınlık halinde kardeşliğini esas kabul ederim, o zaman inanırım. Ben onu kızdırdığım halde o kızmıyor mu, sabrediyor mu, sükût geçiyor mu?.. Benim kötü davranışıma rağmen, gene bir şey demiyor mu?.. Hah, demek ki sağlam arkadaşmış. Benim sinirlendiğimi anladı, hoş gördü. İşte iki gün sonra gelecek, “Sen o gün çok sinirliydin, ben sana cevap vermedim, ama haksızdın. Şöyle olacaktı, böyle olacaktı.” diyecek. Yâni, asıl arkadaşlık bu durumda belli olur diyor.

i. Kurrâ'dan Uzak Dur!

Yine uzun bir sened, silsile saydıktan sonra diyor ki:

سمعت عبید الله بن محمد بن محمد بن حمدان العقبی قال حدثنا ابو محمد بن راجیان، قال

قَالَ الْفُضَيْلُ تَبَاعَدُ مِنَ الْقُرَّاءِ فَإِنَّهُمْ إِنْ أَحْبَبُوكَ

مَدَحُوكَ بِمَا لَيْسَ فِيكَ وَإِنْ أَبْغَضُوكَ شَهِدُوا

عَلَيْكَ وَقَبِلَ مِنْهُمْ

TS. 11/11 (*Kàle'l-fudaylü: Tebâad mine'l-kurrâi, feinnehüm in ehabbûke medahûke, bimâ leyse fîke; ve in ebgadûke, şehidû aleyke, ve kubile minhüm.*)

Enteresan bir hal tecrübesi olmuş. Garip bir tavsiyede bulunuyor bize Fudayl Hazretleri. Diyor ki: “Kurrâdan uzak dur. Kâri’lerden, kurrâdan, yâni ehl-i Kur’an’dan uzak dur.”

Kur’an’ı vücûhu ile okumayı bilen kimseye kurrâ hafız filan diyoruz, bilirsiniz. Yâni hafızlığa çalışmış, aşere, telfîk vs. okumuş, Kur’an ilminde ileri... Buna kurrâ diyoruz. Tabii bu *kurrâ* sözü de *alim mânâsına* gelir, daha başka kullanış özellikleri de vardır. “*Bu ehl-i Kur’an’la pek arkadaşlık etme, onlardan uzak dur!*” diyor.

Sebebini de şöyle izah ediyor: (*Feinnehüm in ehabbûke, medahûke bimâ leyse fîke*) Çünkü onlar seni severlerse, sende olmayan şeylerle seni hoş görürler, medhederler; iyisin, hoşsun derler sana. (*Ve in ebgadûke*) Ama, sana kızarlarsa, (*şehidû aleyke, ve kubile minhüm*) aleyhine şehadet ederler, makbul da olur şehadetleri, mahvolursun.” Çünkü ehl-i Kur’andır, Allah indinde mertebeleri vardır, aleyhine şehadet ederler, şehadetleri de kabul olur, yanarsın.

Bu tavsiyesi şuna benziyor: Demişler ki:

قُرْبُ سُلْطَانٍ آتَشٍ سَوَزَانُ بُود

بَا بَدَانُ الْفَتْ هَلَاكُ جَانُ بُود

Kurb-i sultan ateşi suzan buved

[*Bâ bedân ülfet helâk-i cân buved*]

“Sultanın yakınında olmak, sarayında olmak, yakıcı bir ateş gibidir.” Çünkü, aran iyi olduğu zaman iyi, güzel de; yâni bahşış verir. Bakarsın bir akşam hop eline bir avuç kırmızı kese, şıkır şıkır altın dolu bir kese, sevinirsin, tamam, sultan verdi mi öyle bol verir filan... İyi ama bir de kızarsa ne olur? Elini çırpar, cellat gelsin der, leğeni getirin, satırı getirin, kesin şu herifin kafasını.

Yâni kâr da çok, zarar da çok. Bir de başka bir şiir var Farsça:

بِه دَرِيَا دَر مَنَافِعِ بِي شُمَارَا سْت

اگر خواهی سلامت در کنار است

Be deryâ der menâfi' bî şumârest

Eger hâhî selâmet der kenârest

“Selâmet der kenârest”i biliyorsunuz hepiniz. Deryada faydalar çoktur; balık tutarsın, inci avlarsın, mercan çıkartırsın vs. filan... Deryâda menfaat çoktur ama, selâmet istiyorsan selâmet kenardadır. Burada menfaat var ama selâmet istiyorsan kenarda... Selâmet der kenârest... Sahildedir selâmet orada dalga yok, fırtına yok, boğulma tehlikesi yok filan. Selâmet burada... Menfaat orada, selâmet burada gibi.

Yâni bu sözlerle açıklanacak. Yâni “Ehl-i Kur'an'ın yanına pek yanaşma çünkü methederlerse iyi, güzel, methederler seni ama bir de sana kızarlarsa, aleyhinde şehadet ederlerse kabul olur onlardan, ehl-i Kur'an olduklarından.” diyor.

Tabii ben bu sözü kısa aklımla böyle anladım, belki daha başka derin bir mânâsı vardır. Herhalde söylediğim gibi, sultanların yakınında olmak zordur filan demek istiyor. Allahu a'lem...

j. Tevazu, Hakka Boyun Eğmektir

Diğer bir sözü... Yine silsileyi veriyor. Ben artık o silsileleri okumuyorum. O silsileye ait izahlar aşağıda sayfanın dibinde... Kıymetli, geniş izahlar var, onları atlıyorum.

قَالَ حَدَّثَنَا إِبْرَاهِيمُ قَالَ سَأَلْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَّاضٍ
عَنِ التَّوَّاضِعِ فَقَالَ الْفُضَيْلُ أَنْ تَخْضَعَ لِلْحَقِّ وَتَنْقَادَ
لَهُ وَتَقْبَلَ الْحَقَّ مِنْ كُلِّ مَنْ تَسْمَعُهُ مِنْهُ

TS. 11/12 (*Kàle: Haddesenâ ibrâhîm, kàle: Seeltü'l- fudayle'bne iyâd, ani't-tevâdu*) İbrâhim isimli zât-ı muhterem dedi ki: “İyâd’ın oğlu Fudayl denilen, bu tercüme-i hâli geçen kişiye, ‘Tevâzu nedir?’ diye sordum.” Mütevâzı olmak, tevâzû Allah’ın sevdiği bir şey. Mütevâzı olursa Allah yükseltiyor, mütekebbir olursa batırıyor. Tevâzû ehli olmak lâzım, müslümanın mütevâzı olması lâzım. “Nasıldır bu mütevâzı olmak, nasıl tezâhür eder? Mütevâzı insan nasıl davranır, nasıl davranmalıyız?..” gibi sormuşlar.

(Fekàle fudayl) Fudayl Rh.A buyurmuş ki: (En tahdaa li'l- hakki ve tenkàde lehû, ve takbele'l- hakka min külli men tesmauhû minhu) Tabii bunların hepsi atasözü, bunların hepsini yazıp duvara levha olarak asabiliriz, çok kıymetli sözler. Bir daha okuyayım:

(En tahdaa li'l-hakki ve tenkàde lehû, ve takbele'l-hakka min külli men tesmauhû minhu) “Tevâzû nedir?” diye sordular, buyurdu ki: “Hakka boyun eğmendir. Hakka, hakikata teslim olmandır, boyun vermendir, hakkı kabul etmemdir, itiraz etmemendir (ve tenkàde lehû) ve ona teslim olmandır, boyun vermen, bağlanmandır, hakkı kabul edip ona bağlanmandır; (min külli men tesmauhû minhu) kimden işitirsen işit... İşittiğin her kimseden hakkı kabul etmemdir ve o hakka uymandır. Tevâzû budur.” diyor.

Şimdi sözlerinin güzelliğini anlayabiliyoruz hadis kültürümüzden. Bir hadis-i şerifte bildiriyor ki, Peygamber SAS Efendimiz:⁶

لَا يَدْخُلُ الْجَنَّةَ مَنْ كَانَ فِي قَلْبِهِ مِثْقَالُ ذَرَّةٍ مِنْ
كِبْرٍ قِيلَ إِنَّ الرَّجُلَ يُحِبُّ أَنْ يَكُونَ ثَوْبُهُ حَسَنًا
وَنَعْلُهُ حَسَنَةً قَالَ إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ
الْكِبْرُ بَطْرُ الْحَقِّ وَغَمَطُ النَّاسِ

(م.ع ن ابن مسعود؛ وفي رواية ح. م. ك. ر. هب. سف. ه. الخ ق. وغمط ص. الناس)

⁶ Müslim, *Sahîh*, c.I, s.93, no:91; Tirmizî, *Sünen*, c.IV, s.361, no:1999; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.399, no:3789; İmam Mâlik, *Muvatta'* (Rivâyet-i Muhammed), c.III, s.445, no:945; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XII, s.280, no:5466; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.78, no:69; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.160, no:6192; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VI, s.367; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.951, no:7747 ve s.959, no:7771; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XVII, s.109, no:17693.

RE. 486/2 (*Lâ yedhulü'l-cennete men kâne fî kalbihî miskàle zerretin min kibr. Kîle: İnne'r-racüle yuhibbü en yekûne sevbühû hasenen ve na'lühû haseneten? Kàle: İnna'llàhe cemîlün yuhibbü'l- cemâl. El-kibrü bataru'l-hakku ve gamtu'n-nâs.*)

Diyor ki Efendimiz SAS:

“—Kalbinde zerre ağırlığı kadar, zerre kadar kibir olan kimse cennete girmeyecek.”

Kibir ne demek?.. Kendisini büyük saymak, büyüklenmek, kendisini başkasından büyük görmek mânâsına... Böyle kalbinde zerre kadar kibir olan, büyüklenme duygusu olan kimse cennete girmeyecek.

Bunun üzerine korktu tabii dinleyenler, durumun anlaşılması için soru sordular. (Kîle) Denildi ki Rasûlüllah Efendimiz'e:

(İnne'r-racüle yuhibbü en yekûne sevbühû hasenen) “Kişi elbisesinin güzel olmasını sever. (Ve na'lehû haseneten) Ayakkabısının güzel bir ayakkabı olmasını ister. O da kibir mi?..” diye sordular Peygamber Efendimiz'e...

Peygamber Efendimiz'in cevabı çok önemli, (kàle) buyurdu ki:⁷

إِنَّ اللَّهَ جَمِيلٌ يُحِبُّ الْجَمَالَ

(م. حم. حب. ك. هب. عن عبد اهلل بن مسعود)

⁷ Müslim, *Sahîh*, c.I, s.93, *İman* 1/39, no:91; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.399, no:3789; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XII, s.280, no:5466; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.201, no:7365; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.160, no:6192; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.VI, s.367; Ebû Avâne, *Müsned*, c.I, s.39, no:85; Abdullah ibn-i Mes'ud RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.78, no:70, Abdullah ibn-i Amr RA'dan. Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.VIII, s.203, no:7822, Ebû Ümâme RA'dan. Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.VII, s.78, no:6906, Câbir RA'dan.

Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.II, s.320, no:1055; Beyhakî, *Şuabü'l-İman*, c.V, s.163, no:6201; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.II, s.143, no:1067; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

(Inna'llàhe cemîlün, yuhıbbü'l-cemâl.) “Allah güzeldir, güzelliği sever.” Bakın ne kadar güzel! Cemîl, güzel demek. Yâni, her şeyin güzel olmasını sever.

Sonra, kibri tarif ediyor Peygamber Efendimiz: *(El-kibrü bataru'l-hakku ve ve gamtu'n-nâs.)* “Kibir, hakka razı olmamak ve insanları hor görmektir. Yâni, hak söylendiği zaman hakkı kabul etmemek, ikrar etmemek ve insanlara tepeden bakmaktır.”

Tevâzûyu da tam buna uygun bir tarzda, hadise uygun bir tarzda mübarek Fudayl Hazretleri izah etmiş: “Kimden işitirsen işit, hakka boyun eğmen ve Hakka tâbî olmandır.” diye tarif ediyor tevâzûyu...

Şimdi kimden işitirsen işit sözünü biraz açıklayayım: Hakkı, mevki makam sahibi, yaş sahibi, rütbe sahibi bir insandan işitse bir kimse, elbette dinler. Albay, çavuşu çağırrsa:

“—Evlâdım, şu yaptığın doğru değil. Bu böyledir. Tamam mı, bundan sonra böyle yap!” dese;

“—Başüstüne komutanım!” diyecek.

Ne diyecek yâni? Topuklarına tak diye bir vuracak, selâm duracak, “Emredersiniz komutanım, başüstüne!” diyecek. Çünkü o yüksek, albay; bu çavuş...

E babası evlâda bir şey dedi; pekiyi diyecek. Öğretmen talebeye bir şey dedi; pekiyi diyecek... Bu normal. Pekiye ya küçük büyüğe söylerse?

Hazret-i Ömer RA babayığit, yoldan yürümeğe başlamış. Gelmiş bu tarafa doğru, hem boylu poslu, hem halife, hem eli kamçılı, hem sinirli... Hazret-i Ömer... Çocuklar orada oynuyorlarmış, hepsi çil yavrusu gibi dağılmışlar, kaçmışlar her birisi bir tarafa... Bir tanesi hiç kaçmamış. Hazret-i Ömer uzaktan görüyor çocukların davranışlarını, çocuğun yanına kadar gelmiş.

“—Evlâdım, bütün öbür çocuklar kaçtı, sen niye kaçmadın?”

Diyor ki:

“—Bir kabahat işlemedim ki kaçayım! Yol senin geçemeyeceğin

kadar dar değil ki, kenara çekileyim!” “—Doğru, haklısın.” diyor.

Şimdi, bazen bir çocuk doğru sözü söyler. Evliyaullahın hayatında oluyor bazen. Kadının birisi çıkıyor, büyük bir şeyhe bir soru soruyor:

“—Şu nasıl olacak?..”

O da bir cevap veriyor, “Bu bir şey değil ki.” diyor. Pekiyi bu işin doğrusu nedir? O bir cevap veriyor... Ooo, şahane.

Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.299, no:2322; Enes ibn-i Mâlik RA’dan.

Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.III, s.330, no:2420; Abdullah ibn-i Ömer RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.III, s.528, no:7748, 7763, 7769; c.VI, s.642, no:17188-17190; *Câmiu’l-Ehâdîs*, c.VIII, s.12, no:6775-6781.

Birisine sormuşlar:

“—Elimize geleni alırız, yeriz, kabul ederiz; elimize gelmezse sabrederiz.”

“—E bu Horasan’daki köpeklerin bile yaptığı bir şey; önüne bir şey atılırsa yer, verilmezse bekler. Ne yapacak yâni.”

“—Peki işin aslı nedir?”

O daha güzel bir cevap veriyor, tamam haklı diye kabul ediyor o zaman.

Sizler ve bizler için en büyük müşkül hak sözü bir küçük kimse söylese... Çocuk babasına dikildi:

“—Ama baba şu şöyle...” dedi.

Hakkı söylemişse çocuk, baba diyecek ki:

“—Haklısın evladım, tamam, doğru.” diyecek, bırakacak.

Baba çocuğa, evet diyebilecek. Talebeye öğretmen, evet diyebilecek. Hatta düşmanın sana hakkı söylediği zaman, —senin hasmın ama— evet haklısın diyebileceksin.

Kur’an-ı Kerim’de bildiriliyor ki:

وَلَوْ عَلَىٰ أَنْفُسِكُمْ أَوِ الْوَالِدَيْنِ وَالْأَقْرَبِينَ

(النساء: ١٣٥)

(*Ve lev alâ enfüsiküm evi’l-vâlideyni ve’l-akrabîn*) “Kendi aleyhine bile olsa, ananın babanın aleyhine bile olsa, akrabalarının aleyhine bile olsa, hakkı kabul edeceksin.” (Nisâ, 4/135)

Bizim bağı olmamız istenen mefhum ne? Hak...
Peygamber SAS Efendimiz buyuruyor ki:⁸

زُلْ مَعَ الْحَقِّ حَيْثُ زَالَ

(حب.ك.ع.طب.عن مخول السلمى)

RE. 13/6 (*Zül mea'l-hakkı haysü zâle*) “Hak nereye giderse, sen onunla beraber git, yâni daima hakkın yanında ol!” buyuruyor.

Onun için, bu tarif çok güzeldir: “Hakka boyun eğmendir, ona teslim olmandır, onu yapmandır kimden işitirsen işit.” İşte zor olan yeri burası... Hakkı kabul edecek tabii.

Bir profesör bir talebeye bir şey anlatmış, eze eze gerçekleri isbat etmiş, ötekisinin itiraza mecali kalmamış, tamam, kabul diyor. Hakkın kabulü kolay ama, küçükten, zayıftan, ummadığın bir insandan hatta hasımdan gelirse ne yapacaksın?.. O zaman da kabul edebileceksin. Tevâzu bu.

Kabul etmiyorsa ki, birçok kimse bunu kabul etmiyor.

Söylüyoruz:

“—Bu başörtüsünü açtırmağa çalışmanız zulümdür!” Bizim Fakültede bazı profesörler geldi, oturdular kürsüye:

---

⁸ İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.XIII, s.196, no:5882; Hâkim, *Müstedrek*, c.IV, s.176, no:7276; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XX, s.322, no:763, Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.III, s.137, no:1568; İbnü'l-Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.998; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.VIII, s.29, no:2045; İbn-i Hâcer, *el-İsâbe*, c.VI, s.56, no:7854; Mahvel es-Sülemî RA'dan.

”—E biz bir aile sayılırız, hadi bakalım kızlar başınızı açın!” Talebenin birisi kalkmış oradan demiş ki:

“—Efendim aile sayılsak bile aile değiliz. Böyle bir benzetmeyle Allah’ın şeriatı değişmez. Allah başörtüyü emretmiştir.” demiş.

Başka bir hoca gelmiş, derste bir başka olmadık safsata yalan yanlış bir şey söylemiş... Talebelerin içinde müftüler var, vaizler var. Yâni talebe diye hor görme. Kalkmış, öyle güzel cevaplar vermiş ki... Ama kabul etmemiş. Talebeden de gelse kabul edecek, zayıftan da gelse kabul edecek muhterem kardeşlerim!

k. Aşk Derdi

سَمِعْتُ بِشْرًا بْنَ الْحَارِثِ يَقُولُ قَالَ الْفُضَيْلُ
ابْنُ عِيَّاضٍ أَشْتَهِي مَرَضًا بِلاَ عَوَّادٍ

TS. 12/13 Bişri’bni’l-Hâris’ten Fudayl’ın şöyle dediğini o duymuş: (*Eştehî maradan bilâ uvvâdin*)

Fudayl ibn-i İyâd demiş ki:

“Ben ziyaretçisi olmayan bir hastalığı canım çekiyor, öyle hasta olmak istiyorum. (*Eştehî*) *iştiha duyuyorum, canım istiyor. (Maradan)* Öyle bir hastalığı canım çekiyor ki, istiyor ki, (*bilâ uvvâdin*) ziyaretçisi yok...”

Tabii bu ne demek? Derin sözler bunlar, sıradan sözler değil.

Hani Allahu a'lem, Fuzûlî'nin,

Aşk derdiyle hòşem, el çek ilâcımdan tabîb!

dediği gibi. Başka bir dert istiyor yâni. Öyle bir hastalık istiyor ki, hasta olduğunu kimse bilmeyecek. Kalbinde muhabbetullah ateşi yandı, gece gündüz uykusu yok, benzi sararıyor, yanıyor, yakılıyor... Tabii hasta değil aslında. Hasta değil ama, aşk hastalığı, aşk-ı ilâhî hastalığı tabii. Onun için ziyaretçisi yok. Öyle bir hastalık istiyorum demek istiyor herhalde, tahminime göre. Allahu a'lem.

(Eştehî maradan bilâ uvvâdin) “Ziyaretçisiz bir hastalık istiyorum.” Yoksa gerçekten hasta olup da, kimse kendisini ziyaret etmesin mi istiyor?.. Sanmıyorum. Çünkü böyle bir şey olamaz. Gerçek mânâsına, reel mânâsına, hakiki mânâsına alacak olursak, o zaman, “Ben hasta olayım, kimse beni ziyaret etmesin!” diye bir şey istemez. Çünkü ziyaret sevap... Ziyarete fazilet var. Hastanın ziyaret edilmesi, mü'minin bir mü'mine karşı vazifesi. Bu vazifenin iptalini istemez böyle büyük zâtlar, böyle büyük alimler.

Bu, Fuzûlî gibi konuşuyor. Yâni öyle bir dert ki, ziyaretçisi yok; çünkü hasta değil... Kimse hasta olduğunu bilmiyor ama, içinde bir dert var. Aslında maraz değil bu, hastalık değil, tabii bir yüksek vasıf. İnsanın Yaradanını sevmesi, ona böyle hastalık derecesinde bağlanması yüksek bir duygu, tasavvufta ileri bir merhale... Onu istiyor, Allahu a'lem istediği o.

Onun için, bu cümleyi nakletmişler. Yoksa sıradan “Ben hasta olayım da, kimse beni ziyaret etmesin.” cümlenin orjinalitesi kalmıyor. “Biberli, salçalı yemek istiyorum!” filan gibi, basit bir şey olur o zaman bu... Herhalde mânevî aşk istiyor. Yâni:

*Mevlâ'm aşkını ver bana,
Hayranın olayım senin.
Bülbül gibi cemâline,
Nâlânın olayım senin.*

dediği gibi, o hastalığı istiyor. Allahu a'lem.

I. İki Garip Huy

Diğer bir sözü... Herhalde sizi biraz sıkacaksa bile, sayfayı tamamlamağa gayret ediyorum. Gene silsileleri atlıyoruz:

سَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَّاضٍ يَقُولُ إِنَّ فِيكُمْ
خِصْلَتَيْنِ هُمَا مِنَ الْجَهْلِ الضَّحْكُ مِنْ غَيْرِ عَجَبٍ
وَالْتَّصَبُّ مِنْ غَيْرِ سَهَرٍ

TS. 12/14 (Semi'tü'l-fudayle'bne iyâdin yekül: İnne fîküm hasleteyni hümâ mine'l-cehli: Ed-dahkü min gayri aceb, ve't- tasabbuhu min gayri seher)

Bu Fudayl Hazretleri, muhatapları olan insanlara demiş ki:

(İnne fîküm hasleteyn) “Sizde iki tane huy var, iki adetiniz var sizin; (hümâ mine'l-cehli) bu iki adet cahillikten kaynaklanıyor.

İki adet edinmişsiniz ki, bu iki adet cahillikten kaynaklanmaktadır.”

Neymiş o iki adetleri muhataplarınının:

(Ed-dahikü min gayri acebin) “Şaşılacak bir şey olmadan gülmeniz.” bir. Şaşılacak, hayret edecek, hayran kalınacak bir şey olmadan gülmek, makbul bir şey değil. Cahillikten kaynaklanıyor bu.

İkincisi: (Ve't-tasabbuhu min gayri seher) “Geceyi uykusuz geçirmeden, sabah uykusu uyumak.” Yâni, bir insan geceleyin teheccüde kalkmış, teheccüd namazı kılmış, tesbih çekmiş, Kur'an-ı Kerim okumuş, gecesini ihyâ etmiş, sabah namazını kılmış, işraka kadar beklemiş, işrak namazını kılmış, ondan sonra tasabbuh, ondan sonra kaylule uykusu uyumak hakkı tabii. Gecenin bilmem hangi saatinde kalktı, şu vakte kadar çalıştı, yorgunluk çöktü, uykusu da zaten eksik kalmıştı; tamam, onun uyumağa hakkı var.

Ama gece uykusuzluğu yok, bir de sabah namazından sonra gene uyuyor. Bu da cahillikten diyor. (Min gayri seher) Seher burada iki gözlü he ile, yâni seher vakti dediğimiz seher değil de, (bittü sâhiren) derler, yâni geceyi uykusuz geçirmek. (Sehere'l-leyl) Geceyi uykusuz geçirdi mânâsına. Sin-iki gözlü he-re ile. Halbuki bizim seher vakti dediğimiz ha ile. Yâni hının benzeri olan ha ile yazılır. (Bi-lâ seher) Yâni, gece uyku uyumama durumu olmadan...

Hani bir fıkrâ var: Adam hiç bir çalışmaya katılmamış, katılmamış. Açın yapılmasına, sofraya konulmasına kadar hiç bir hizmette emeği yok... Her seferinde çağırđıkça, bir mazeret uydurmuş. Hiç bir hizmete gelmemiş, hepsinde kaytarmış. Tam sofrâ kurulduğu zaman “–Gel, buyur.” demiş yarım ağızla. Gelmesini de istemiyor ama, “Gel, buyur sofraya, ye!” demiş.

“–E şimdiye kadar hep çağırđın, bir mazeret söyledim, ayıp oldu sana karşı. Hiç bir şeye gelmedim, artık ayıp olmasın, bari buraya geleyim!” diyor.

Oturuyor sofraya, o zaman yiyor. Yâni ona benziyor.

E geceyi uykusuz geçirmedin ki mübarek, zaten horul horul uyudun, sabahtan sonra ne uyuyorsun? Hakkın değil ki senin, ötekisinin hakkı... Cahillikten kaynaklanıyor diyor.

Buradan anlıyoruz ki, bu mübarekler pek öyle olur olmaz her şeye gülen insanlar değil. Gecelerini de uykuyla geçiren insanlar değil. Demek ki, geceleyin seher vakitlerinde namazlarla, ibadetlerle, Kur’anlarla, zikirlerle gecelerini ihyâ eden insanlar. Bir de olur olmaz her şeye gülmeyen insanlar.

Zaten bu el-Fudayl ibn-i İyâd vefat ettiği zaman, o devrin insanları demişler ki:

“–Hüzün öldü.”

Yâni, mahzun duruşlu bir insanmış, olur olmaz her şeye gülmezmiş. Akıbetini düşünerek,

ahireti düşünerek böyle boynu bükük, kaşları çatık, mahzun, hüzünlü bir insanmış yâni. Onun için, fazla gülmeyi de uygun görmüyor.

Hadis-i şerîfte de var. Peygamber Efendimiz SAS'den buyruluyor ki:

“—Benim bildiğim şeyleri, yâni mânevî gerçekleri siz de bilseydiniz, muhakkak ki çok az gülerdiniz ve çok fazla ağlardınız. Ailelerinizle telezzüz etmezsiniz, feryâd ederek sahralara çıkardınız.” diyor.

Onun için, olur olmaz gülmeyeceğiz, lüzumsuz yere gülmeyeceğiz, mütefekkir bir insan olacağız. Öyle gülen insana deli derler. Gülünmeyecek yerde güldü mü, kalitesi düşer insanın.. Gülmeyi gerektiren bir şey varsa, ancak gülünecek.

Bir de, geceleri ihyâ edilecek. O zaman yorgun düşülüyorsa, kaylûle uykusu uyunabilir. Gece hem uyuyup, ibadet vakitlerinde vazifeleri yapmayıp, ondan sonra da uykuya gelince, o uykuyu da yapmak, daha uzun boylu uyumak oluyor. Ömrünün uykuyla geçmesi demek oluyor. Demek ki, gecemizi değerlendirelim diye bir ders çıkabiliyor.

m. İki Yüzlü Arkadaş

قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ مَنْ أَظْهَرَ لِأَخِيهِ الْوُدَّ وَالصَّفَاءَ
بِلِسَانِهِ وَأَضْمَرَ لَهُ الْعَدَاوَةَ وَالْبَغْضَاءَ
لَعَنَهُ اللَّهُ فَأَصَمَّهُ وَأَعْمَى بِصِيرَةِ قَلْبِهِ

TS. 13/15 (Kâle: *Ve semi'tühû yekûl: Men azhara li-ehîhi'l- vüdde ve's-safâe bi-lisânihî, ve admara lehu'l-adâvete ve'l-bağdâe, leanehu'llah, feesammehû ve a'mâ basîrete kalbihî.*) Allah korusun!

Buyurmuş ki bu zât-ı muhterem:

(*Men azhara li-ehîhi'l-vüdde ve's-safâe bi-lisânihî*) “Kim ki diliyle arkadaşına iç temizliği ve sevgi iddiasında bulunuyor; (ve admara lehu'l-adâvete ve'l-bağdâe) ama içinden düşmanlık ve buğz besliyor. Dışından kalbim sana karşı sâfî diyor, seviyorum seni filan diyor ama, içinden düşmanlık ve buğz besliyorsa; (*leanehu'llah*) Allah bu kişiye lânet eder, (*feesammehû*) ve kulaklarını sağır eder, (ve *a'mâ basîrete kalbihî*) kalbinin basiret gözünü köreltir.”

Böyle yapan insanın... Dışı başka, içi başka... Dışından dost görünüyor, sevgi var, “Seni seviyorum, içim sana karşı temiz.” diyor ama, içinden öyle değil. Allah böyle kimseye lânet eder, kulaklarını sağır eder, mânevî gerçekleri duyamaz. Mânevî gözlerini kör eder, kalbinin basîret gözlerini kör eder, mânevî gerçekleri müşahede edemez, ma'rifetullahı eremez.

Buradan da, arkadaşlıklarımızın sâfî ve hâlis ve gerçek olması dersini çıkartıyoruz. Yâni dervişsek, ihvânsak, mü'minsek;

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ إِخْوَةٌ

(الحجرات: ۱۰)

(*İnneme'l-mü'minûne ihvetün*) [Ancak mü'minler kardeştir.] (*Hucurât, 49/10*) Mü'minler birbirlerinin kardeşi ise, sevgi olacak arada... Seviyorsa, sevdiğini söyleyecek. Sevmiyorsa, benim kalbimde ne hastalık var ki bu kardeşimi

sevmiyorum diye, hastalığının çaresini arayacak. Hastalığına çare arayacak.

Yine bu Ebû Abdirrahmân es-Sülemî'nin bir başka kitabı vardır, Ankara'da okumuştum. Diyordu ki orada:

“—Arkadaşımdan sana karşı, senin ona kızmana sebep olacak bir kusur, bir özür, bir ters iş zâhir olduysa; ona karşı kendi içinden yetmiş tane mazeret bul. Şu sebepten yapmıştır, belki bu sebepten yapmıştır... Yetmiş tane mazeret uydur, yetmiş tane mazeret icad et, mazur görmeğe çalış yâni o kardeşini... Yetmiş mazerete rağmen hâlâ ona gene içinde kızgınlık devam ediyorsa, kendini levm et ki, kendini kına ki sana yetmiş tane mazeret söylendiği halde hâlâ affa yanaşmıyorsun. Ne biçim katı kalpli, ne biçim keçi gibi inatçı insansın ki yetmiş mazereti bile kabul etmiyorsun, hâlâ kardeşini affetmiyorsun diye kusuru kendinde bul demiş oluyor yâni. Böyle olacak gerçek tasavvufî kardeşlik.

n. Abidler Kimlerdir?

قَالَ وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ بْنَ عِيَّاضٍ يَقُولُ فِي قَوْلِ اللَّهِ
تَعَالَى إِنَّ فِي هَذَا لَبَلَاغًا لِقَوْمٍ عَابِدِينَ الَّذِينَ
يُحَافِظُونَ عَلَى الصَّلَوَاتِ الْخَمْسِ

TS. 13/16 (Kâle: Semi'tü'l-fudayle'bne iyâdin, yekülü fî kavli'llahi teâlâ: Inne fî hâzâ lebelâğan li-kavmin àbidîn. Ellezîne yuhàfizùne ale's-salevâti'l-hams) Kur'an-ı Kerim'de geçen

bir ayet- i kerimede, (İnne fî hâzâ lebelâğân li-kavmin âbidîn) “İbadet eden insanlar, topluluklar için bunda belağ [öğüt] vardır.” (Enbiyâ: 106) “Bu ayet-i kerimeden maksat, bu ayette (li-kavmin âbidîn) diye anlatılanlar, (ellezîne yuhâfizûne ale’s-salevâti’l-hams) beş vakit namazını kılanlardır.” diye, tefsirini böyle ifade etmiş Fudayl Hazretleri.”

o. Zühdün Önemi

قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ كَانَ يُقَالُ جُعِلَ الشَّرُّ كُلُّهُ فِي
بَيْتٍ وَجُعِلَ مِفْتَاحُهُ الرَّغْبَةُ فِي الدُّنْيَا وَجُعِلَ
الْخَيْرُ كُلُّهُ فِي بَيْتٍ وَجُعِلَ مِفْتَاحُهُ الزُّهْدُ
فِي الدُّنْيَا

TS. 13/17 (Ve semi'tühû yekül: Kâne yukâlû: Cüile'ş-şerrü küllühû fî beytin, ve cüile miftâhühü'r-rağbete fi'd-dünyâ. Ve cüile'l-hayrü küllühû fî beytin, ve cüile miftâhühü'z-zühde fi'd- dünya)

Buyurmuş ki:

“Şerlerin, kötülüklerin hepsi bir eve tıkıldı, kapatıldı. Bütün kötülükler, şerler bir eve tıkıldı, kapatıldı ve bunun anahtarı da dünya sevgisi, dünyaya rağbet kılındı.” Yâni, dünyaya rağbet ederse bir insan, dünyaya rağbetli, dünyalığa hırslıysa bir insan, sanki şer evinin kapısını açmış, bütün şerrin üzerine hücûmuna sebep olmuş gibi olur.

(Ve cüile'l-hayrü küllühû fî beyt) “Bütün hayırlar, iyilikler de bir eve tıkıldı, dolduruldu; (ve cüile miftâhühü) bunun miftahı da, anahtarı

da, (ez-zühde fi'd-dünyâ) dünyaya karşı zâhid olmak, zühd duygusu beslemek, aldırmamak, meyletmemek duygusu kılındı.”

Yâni, hayırlara ermek isteyen zâhid olacak; şerlerin anahtarı da dünyaya sevgi beslemektir diye bildiriyor. Yâni hepsi bir eve tıkılmış, anahtarı o; hepsi öteki eve tıkılmış, anahtarı zühd...

p. Nefsine Hakim Olan

Diğer sözü:

قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ مَنْ كَفَّ شَرَّهُ فَمَا ضَيَّعَ
مَا سَرَّهُ

TS. 13/18 (Ve semi'tühû yekül: Men keffe şerrahû, femâ dayyea mâ serrahû) Kısa bir söz.

“Kendisinin elinden insanlara bulaşması ihtimali olan, kendisinden çıkması mümkün olan şerleri çıkartmayan, kendisine hakim olan, kendisinin şerrini alıkoyan, tutabilen insan, (femâ dayyae mâ serrahû) kendisini sevindirecek şeyleri elinden kaçırmamıştır. Kendisine sürûr kazandıracak, sevinç kazandıracak şeyleri kaçırmamış demektir.”

Yâni, “Başka insanlara kötülük yapmamağa muktedir olan insan, başkasına kendisinin zarar vermemesi hususunda dikkatli olabilen bir insan, mükâfatları alır, sevinçlere mazhar olur, sevindirecek sonuçları elden kaçırmamış olur.” demek istiyor.

Demek ki insanlar olarak, dervişler olarak, erbâb-ı tasavvuf olarak ne yapacağız: Kendi şerrimizi başkalarına bulaşmasın diye tutacağız. Yâni elimizden, dilimizden müslümanlara zarar gelmesin diye dikkat edeceğiz; tavrımıza, hareketimize, sözümüze, her şeyimize...

Böyle yaparsak, ahirette mükâfata erebiliriz; bize sevinç verecek, bizi sevindirecek şeyleri elden kaçırmamış oluruz. Kimseye zararımız dokunmasa...

Zaten Peygamber SAS Efendimiz buyurmuş ki:⁹

المُسْلِمُ مَنْ سَلِمَ الْمُسْلِمُونَ مِنْ لِسَانِهِ وَيَدِهِ

(خ. د. ن. عن ابن عمرو)

⁹ Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.15, no:9; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.II, s.6, *Cihad* 9/2, no:2481; Neseî, *Sünen*, c.XV, s.184, no:4910; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.163, no:6515; Dârimî, *Sünen*, c.II, s.388, no:2716; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.467, no:230; Buhârî, *Edebü'l-Müfred*, c.I, s.391, no:1144; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.56, no:3598; Neseî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.V, s.214, no:8701; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.187, no:20544; Begavî, *Şerhü's-Sünneh*, c.I, s.14; Hamîdî, *Müsned*, c.II, s.271, no:595; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.131, no:166; Buhârî, *Târih-i Kebîr*, c.III, s.334, no:1132; Hatîb-i Bağdâdî, *Târih-i Bağdad*, c.V, s.138, no:2565; İbn-i Asâkir, *Târih-i Dimaşk*, c.XXXI, s.271; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.IV, s.333; Abdullah ibn-i Amr RA'dan.

Müslim, *Sahîh*, c.I, s.65, *İman* 1/14, no:41; Beyhakî, *Sünenü'l-Kübrâ*, c.X, s.187, no:20545; *Müsnedü'l-Hâris*, c.III, s.29, no:615; Câbir ibn-i Abdullah RA'dan.

Tirmizî, *Sünen*, c.V, s.17, no:2627; Neseî, *Sünen*, c.VIII, s.104, No:4995; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.II, s.379, no:8918; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.I, s.406, no:180; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.54, no:22; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.475, no:8941; Ebû Hüreyre RA'dan.

Neseî, *Sünen*, c.VIII, s.105, no:4996; Deylemî, *Müsnedü'l-Firdevs*, c.IV, s.189, no:6586; Abdullah ibn-i Ömer RA'dan.

İbn-i Ebî Şeybe, *Musannef*, c.V, s.343, no:19868; Hz. Ömer RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.III, s.154, no:12583; İbn-i Hibbân, *Sahîh*, c.II, s.264, no:510; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.55, no:25; Ebû Ya'lâ, *Müsned*, c.VII, s.199, no:4187; Bezzâr, *Müsned*, c.II, s.357, no:7432; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.IV, s.20, no:2616; Kudâî, *Müsnedü'ş-Şihâb*, c.I, s.109, no:130; İbn-i Adiy, *Kâmil fi'd-Duafâ*, c.II, s.263; Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ*, c.III, s.24; Enes ibn-i Mâlik RA'dan.

Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.VI, s.22, no:24013; Hâkim, *Müstedrek*, c.I, s.54, no:24; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XVIII, s.309, no:796; Fudâle ibn-i Ubeyd RA'dan.

Hâkim, *Müstedrek*, c.III, s.593, no:6200; Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.I, s.369, no:1137; Taberânî, *Mu'cemü'l-Evsat*, c.IV, s.113, no:3745; Bilâl ibn-i Hâris el-Müzenî RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.III, s.293, no:3444; Taberânî, *Müsnedü'ş-Şâmiyyîn*, c.II, s.443, no:1667; İbn-i Esîr, *Üsdü'l-Gâbe*, c.I, s.1239; Ebû Mâlik el-Eş'arî RA'dan.

Taberânî, *Mu'cemü'l-Kebîr*, c.XX, s.197, no:444; Muaz ibn-i Enes RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.I, s.149, no:738-740, 748, 749; *Keşfü'l-Hafâ*, c.II, s.210, no:2304; *Câmiü'l-Ehâdis*, c.XXII, s.171, no:24582-24584.

RE. 235/7 (*El-müslimü men selime'l-müslimûne min lisânihî ve yedihî.*) “Müslüman o kimsedir ki, dilinden ve elinden bütün müslümanlar selâmettedir.”

Müslüman başka insanlara eliyle, diliyle zarar vermeyecek. Zarar veriyorsa, demek ki müslümanlığında bir kusur ve eksiklik var...

g. Kalbi Karartan Üç Şey

وَبِهِ قَالَ الْفُضَيْلُ ثَلَاثُ خِصَالٍ تُقْسِي الْقَلْبَ

كَثْرَةُ الْأَكْلِ وَكَثْرَةُ النَّوْمِ وَكَثْرَةُ الْكَلَامِ

TS. 13/19 (*Ve bihî kâle fudayl*) Yine aynı senedle Fudayl Rh.A şöyle demiş diye rivâyet ediliyor. (*Selâsü hisâlin tükassiyü'l-kalbe: Kesretü'l-ekli, ve kesretü'n-nevmi, ve kesretü'l-keîami.*) “Üç şey vardır ki, kalbi kasvetlendirir, karartır, öldürür. Üç şey kasvet-i kalbe sebep olur, kalbi kasvetlendirir.

Kur'an-ı Kerim'de de onlara veyl denilmiş:

فَوَيْلٌ لِلْقَاسِيَةِ قُلُوبُهُمْ

(الزمر: ٢٢)

(*Feveylün li'l-kâsiyeti kulûbühüm*) “Kalpleri katı, kasvetli insanlara yazıklar olsun!” (Zümer, 39/22) diye bildirilmiş. Kalp katılığı makbul bir şey değil. Kalbin yumuşak olması lâzım, duygulu olması lâzım, kasvetli olmaması lâzım, nurlu olması lâzım!

Bu, kalbin kasveti nereden hasıl olur?.. Üç şeyden hasıl olur: Çok yemekten, çok uyumaktan, çok konuşmaktan... Çok yerse insan, nefsi kuvvetlenir, kalbi zayıflar. Nefis kuvvetlenince şerlere meyli artar, günahlara kayar.

Hacivat'ın sahneye çıkışını hep hatırlıyorum. Çıkıyor sahneye, nâra atıyor, bağılıyor:

“—Yâr bana bir eğlence!.. Yâr bana bir eğlence!..”

İnsan yemek yedi mi öyle olur. Karnı doydu mu, Hacivat gibi sahneye dökülür, “Yâr bana bir eğlence!..” demeğe başlar. Yâni, “Yemek yedik, el-hamdü lillah karnımız doydu.” deyip ibadete düşmez; “Acaba bu akşam nerede eğlence var, nereye gidebilirim? Hangi gazinoya gideyim, hangi bara pavyona gideyim?” demeğe başlar. Karın tokluğu, bir.

Çok uyumak... Çok uyuduğu zaman da, nefsi kuvvetlenir, şehvât-ı nefsâniyesi takviye olur. Hem de güzel vakitleri kaçıırır, ibadet fırsatlarını kaçıırır, oradan da bir zararı olur. Onun için çok uyku da zararlı, çok yemek de zararlı...

Üçüncüsü çok konuşmak... Çok konuşmak yalansız olmaz, hatasız olmaz, kusursuz olmaz. İlle birkaç tane hata eder, birkaç çam devirir, birkaç falsosu olur. O bakımdan, çok konuşmak da zararlıdır.

Bu üçü; çok konuşmak, çok yemek, çok uyumak kalbi karartır. O insanın kalbi artık bir derviş kalbi, bir mutasavvıf kalbi olma durumuna gelmez.

Neden?.. Kalbi karardı, ma'rifetullahı mahal olan kalp, kararınca vazifesini yapamaz oluyor. Dervişin yükselmesi, ilerlemesi mümkün olmuyor.

Onun için, tarikatların hepsinde bu nefsi kuvvetlendiren, kalbi karartan, insanı yükselmekten alıkoyan bu hasletlere karşı tedbirler alınmıştır. Tasavvufta *killet-i kelâm*, *killet-i taam*, *killet-i menâm* diye, bunların azaltılması şart koşulmuştur. Hakikaten Ramazan oldu mu, insan yemeği yemedi mi, ikindiye doğru nasıl Kur'an dinlerken gözleri yaşarır. Nasıl rikkatli bir hale gelir.

Az uyuduğu zaman, kalkıp ibadet ettiği zaman nasıl kafası berraklaşır, derinlemesine tefekkür kabiliyeti kuvvetlenir. Ve az konuştuğu zaman hata etmez, kalb kırmaz, günaha girmez. Zaten bu dervişliğin en önemli esaslarından biri de, lüzumlu olmadığı zaman konuşmamak.

r. Amellerin Hayırlısı

قَالَ وَسَمِعْتُ الْفُضَيْلَ يَقُولُ خَيْرُ الْعَمَلِ
أَخْفَاهُ وَأَمْنَعُهُ مِنَ الشَّيْطَانِ أَبْعَدُهُ مِنَ الرِّيَاءِ

TS. 13/20 (Ve semi'tü'l-fudayle yekül) Diğer bir sözü:

(Hayrü'l-ameli ahfâhu, ve emnauhû mine's-şeytânî, eb'adühû mine'r-riyâi) “Amellerin en hayırlısı (ahfâu) en gizli olanıdır.” Yâni, nafîle ibadetler gizli yapılacak gösteriş olmasın, riyâ olmasın diye, en hayırlısı gizli olanıdır.

Evinde, köşesinde sessizce, sedâsızca kimse bilmeden yapılandır.

(Ve emnauhû mine's-şeytân) “Şeytanın müdahalesinden en güzel korunmuş olan da, (eb'adühû mine'r-riyâ') riyâdan en uzak olandır. Riyâ ihtimali olan amele, şeytan hemen müdahale

ederek tam böyle insanı tuzağa düşürebilir. Onun için ibadetini gizli yapacaksın, riyâdan uzak yapacaksın.” demiş oluyor bu sözülle.

s. Nimetin Anlatılması

قَالَ وَسَمِعْتُهُ يَقُولُ إِنَّ مِنْ شُكْرِ النِّعْمَةِ
أَنْ تَحَدَّثَ بِهَا

TS. 13/21 (Ve semi'tuhû yekül) Yine şöyle söylediği rivâyet ediliyor:

(Inne min şükri'n-ni'meti en tehaddeşe bihâ) Tetehaddese'nin muhaffefi olarak, tehaddeşe bihâ. “Ni'mete şükürün bir şekli de, onu anlatmaktır, dile getirmektir, yâd etmektir.”

İnşirah Sûresi'nin sonunda:

وَأَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ

(الضحى: ١١)

(Ve emmâ bi-ni'meti rabbike fehaddis) “Rabbini nimetini tahdîs-i nimet sadedinde zikreyle, yâd eyle!” (Duhâ, 93/ 11) “Yâ Rabbi, çok şükür, bana evlât verdin, imkân verdin, mevkî verdin, sıhhat verdin, makam verdin çok şükür...”

Rabbim bana şunları şunları ihsân etti.” diye söylemek, tahdis-i nimet, yâni nimeti dile getirmek, yâd etmek makbul bir şey oluyor.

Ayetten alınma mânâ, gayet güzel. Nimeti söyleyeceğiz, şükür yoluyla söyleyeceğiz. Yâni çok şükür yâ Rabbi, bana bunu verdin, şunu verdin diye bileceğiz ve söyleyeceğiz. Bu nimetin kadrinin bilinmesi, artmasına sebep olur.

t. Takva Sahiplerine Rızık Gelmesi

وَبِهِ قَالَ الْفُضَيْلُ أَبِي اللَّهِ إِلَّا أَنْ يَجْعَلَ
أَرْزَاقَ الْمُتَّقِينَ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُونَ

TS. 14/22 (Ve bihî kale'l-fudayl) Aynı senedle Fudayl ibn-i İyâd Rh.A dedi ki:

(Eba'llâhu illâ en yec'ale erzâka'l-müttakîne min haysü lâ yahtesibûn) “Allah-u Teâlâ Hazretleri, müttakî kullarının rızıklarının ummadığı yerden gelmesinden başka bir sûretle onlara rızık vermez.” Yâni. Arapça ifadeye göre böyle tercüme ediliyor. Bizim söylememiz gereken şekil şu:

“Allah müttakî kullarına, takvâ ehli, takvâ yolunda yürüyen derviş kullarına, hâlis kullarına ummadığı yerden, hesap edilmeyen şekilde rızıklar bahşeder.”

Kur'an-ı Kerim'in bir ayetinin mealidir:

وَمَنْ يَتَّقِ اللَّهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجًا وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ
لَا يَحْتَسِبُ

(الطلاق: ٢-٣)

(Ve men yettakı'llâhe yec'al lehû mahracen. Ve yerzukhu min haysü lâ yahtesib) “Kim takvâ ehli olursa, takvâ yolunda yürürse, takvâlı hareket ederse; Allah ona sıkıntısından bir kurtuluş, çıkış noktası ihsân eder. Ummadığı yönlerden, ummadığı kaynaklardan onu rızıklandırır, nimetine, rızıklarına nail ve mazhar eder.” (Talâk, 65/2-3)

Müttakî kulların, takvâ ehli kulların, böyle ummadığı yerden rızıklandırılmasından başka bir yolu Allah kabul etmez, o yoldan rızıklandırır.” diyor.

Şimdi evliyaullahın hayatlarında tecrübe edilmiştir. Bu mübarekler yanlarına torba almadan, azık almadan çöllere girmişlerdir, yollara çıkmışlardır, hacca gitmişlerdir, hacdan gelmişlerdir. Ne paraları vardır, ne torbaları vardır, ne rızıkları vardır... Neden?.. Allah’a karşı takvâ duyguları sağlamdır, tevekkülleri sağlamdır, rızık Allah-u Teâlâ Hazretleri ihsân edecek diye bildiklerinden Allah yolunda ibadet ederler, ummadığı yerden de Allah onlara kuşlar gibi rızıklar verir ve nimetlere mazhar eder.

Bu takvânın insana sağladığı binbir faydadan birisi de umulmadık yerlerden nimetlerin yağmasıdır. Umulmadık yerde, umulmadık zamanda, hiç ummadığı yerden rızıklanır takvâ ehli insanlar... Şâirin dediği gibi:

*Hiç sanmadığın yerde,
Şayet erişe, açıla perde,
Derman erişe derde,
Mevlâ görelim neyler,
Neylerse güzel eyler.”*

Allah cümlemizi müttakîlerden eylesin...
O rızıklara nâil olanlardan eylesin...

u. Niyetin Önemi

وَبِهِ قَالَ الْفُضَيْلُ الْعَمَلُ لِمَنْ لَا نِيَّةَ لَهُ وَلَا
أَجْرَ لِمَنْ لَا حِسْبَةَ لَهُ

TS. 14/23 (Ve bihî kàle'l-fudaylü: Lâ amele limen lâ niyete lehû, ve lâ ecre li-men lâ hisbete lehû)

Buyurmuş ki Fudayl Hazretleri:

“Niyeti olmayana, yaptığı amelin a’*mâl-i sâlihâ* diye deftere yazılması yoktur. Yâni niyeti yoksa, yaptığı işten bir sevap almaz. Yaptığı işi iyi bir niyetle yapacak; o zaman o a’*mâl-i sâlihâ* cümlesinden sayılır ve o ecri alır. (*Ve lâ ecre li-men lâ hisbete lehû*) Allah’tan sevabını bekleyerek bir işe girişmeyen insana da, bir ecir yoktur. Yaptığı işi Allah için yapacak.”

Şimdi meselâ buyruluyor ki bir hadis-i şerifte:¹⁰

اِغْتَسِلُوا يَوْمَ الْجُمُعَةِ فَإِنَّهُ مَنِ اغْتَسَلَ يَوْمَ الْجُمُعَةِ
فَلَهُ كَفَّارَةٌ مَا بَيْنَ الْجُمُعَةِ إِلَى الْجُمُعَةِ وَزِيَادَةٌ
ثَلَاثَةِ أَيَّامٍ

(طب. عن أبي أمامة)

¹⁰ Taberânî, *Mu’cemü’l-Kebîr*, c.VIII, s.178, no:7740; Taberânî, *Müsnedü’ş-Şâmiyyîn*, c.II, s.40, no:881; İbn-i Ebî Hâtim, *İlel*, c.I, s.208, no:601; Ebû Ümâme RA’dan.

Kenzü’l-Ummâl, c.VII, s.1290, no:21242; *Mecmaü’z-Zevâid*, c.II, s.389, no:3057; *Câmiü’l-Ehâdîs*, c.V, s.135, no:3874.

Buhârî, *Sahîh*, c.I, s.1, no:1; Müslim, *Sahîh*, c.III, s.1515, no:1907; Ebû Dâvud, *Sünen*, c.I, s.670, no:2201; Neseî, *Sünen*, c.I, s.58, no:75; İbn-i Mâce,

Sünen, c.II, s.1413, no:4227; Ahmed ibn-i Hanbel, *Müsned*, c.I, s.25, no:168; İbn-i Huzeyme, *Sahîh*, c.I, s.73, no:142; Dâra Kutnî, *Sünen*, c.I, s.50, no:1; Tayâlisî, *Müsned*, c.I, s.9, no:37; Taberânî, *Mu’cemü’l-Evsat*, c.I, s.17, no:40; Bezzâr, *Müsned*, c.I, s.380, no:257; Beyhakî, *Şuabü’l-İman*, c.V, s.336, no:6837; Beyhakî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.I, s.41, no:181; Neseî, *Sünenü’l-Kübrâ*, c.I, s.79, no:78; Tahâvî,

(l'teselû yevme'l-cumuati) “Cuma günü guslediniz! (Feinnehû meni'ğtesele yevme'l-cumuati) “Muhakkak ki, kim cuma günü inanarak, sevabını Allah'tan bekleyerek gusül abdesti alırsa...” Boy abdesti alıyor, temizleniyor, yıkanıyor yâni. “Öyle bir abdest alırsa, (felehû keffâratün mâ beyne'l-cumuati ile'l-cumuati) geçen cumadan bu cumaya kadarki işlenmiş günahlara kefarete olur; (ve ziyâdetü selâseti eyyâm) bir de üç gün ziyadesiyle. Yâni, geçmiş haftanın günahları üç gün ziyadesiyle affolunur.” diye müjdeleniyor. Sevabını Allah'tan bekleyecek, o niyet olacak. Bir insan bir hayırlı amele başlarken, niyetlenecek, niyet edecek ve ecrini, sevâbını Allah'tan bekleyecek:¹⁸

إِنَّمَا الْأَعْمَالُ بِالنِّيَّاتِ

(بخ. م. د. ن. ه. حم. عن عمر)

(Inneme'l-a'mâlü bi'n-niyyât) “Muhakkak ki ameller niyetlere göredir.”

v. Uzlet Eden Kimse

Ve nihayet sonuncu sözü, Fudayl Hazretleri'nin menkabelerinin sonuna geldik.

وَبِهِ قَالَ طُوبَى لِمَنْ اسْتَوْحَشَ مِنَ النَّاسِ
وَأَنْسَ بِرَبِّهِ وَبَكَى عَلَى خَطِيئَتِهِ

TS. 14/24 (Ve bihî kâle) Aynı senedle dedi ki Fudayl Hazretleri: (Tûbâ li-meni'stevhâşa mine'n-nâs, ve enise bi-rabbihî, ve bekâ alâ hatîetihî)

(Tûbâ) “Ne mutlu, ne iyi, ne hoş!” mânâsına, bir beğenme ifade eden tabir Arapça'da. (Li-meni'stevhâşa mine'n-nâs) “İnsanlardan ürküp uzleti, onlardan ayrı olmayı seven, insanlardan uzaklaşan, (ve enise bi-rabbihî) rabbiyle ünsiyet eden, (ve bekâ alâ hatîetihî) ve yaptığı hatalara, günahlara ağlayan kimseye ne mutlu!” diyor.

Dervişin halini anlatıyor. Derviş az konuşacak, az yiyecek, az uyuyacak... Dervişin iyi hallerinden birisi de, insanların arasına karışmayacak. Yâni uzlet-i enâm deniliyor ona. Killet-i kelâm, killet-i taam, killet-i menâm, zikr-i müdâm var; bir de tabii uzlet-i enâm...

Şerh-i Maânî, c.III, s.96, no:4293; Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, c.VIII, s.42; Hamîdî, Müsned, c.I, s.16, no:28; Kudâî, Müsnedü'ş-Şihâb, c.II, s.195, no:1171; Abdullah ibn-i Mübârek, Zühd, c.I, s.62, no:188; Hatîb-i Bağdâdî, Târih-i Bağdad, c.IV, s.244; İbn-i Adiy, Kâmil fi'd-Duafâ, c.III, s.136, no:656; İbn-i Asâkir, Târih-i Dimâşk, c.XXXII, s.166; Begavî, Şerhü's-Sünneh, c.I, s.171; Tahavî, Şerh-i Maânî, c.III, s.96, no:4293; Ebû Avâne, Müsned, c.IV, s.488, no:7438; Bezzâr, Müsned, c.I, s.64, no:257; Tahavî, Müşkilü'l-Âsâr, c.IX, s.380, no:3707; İbn-i Asâkir, Mu'cem, c.I, s.48, no:78; Temmâmü'r-Râzî, el-Fevâid, c.I, s.206, no:483; Hz. Ömer RA'dan.

Ebû Nuaym, Hilyetü'l-Evliyâ, c.VI, s.342; Ebû Saîd el-Hudrî RA'dan.

Kenzü'l-Ummâl, c.III, s.422, no:7263; Keşfü'l-Hafâ, c.I, s.1, no:1; Câmiü'l-Ehâdîs, c.IX, s.459, no:8819.

Yâni, sıradan insanların arasına karıştı mı; kahveye gidiyor, gürültünün, patırtının ortasında insanların arasına karıştı mı, onlar onu şaşırırlar, hatalı işlere sürüklerler. Derviş şöyle bir avamdan sıyrılacak, kalabalıktan sıyrılacak, تنها zamanları bulmağa, fırsatları değerlendirip, Rabbine zikir ibadeti ile zamanını sevaplı geçirmeğe gayret edecek. Eski hatalarını düşünecek, nefsini muhasebeye çekecek, günahları için tevbe edecek, ağlayacak... “Ne mutlu böyle kimseye!” diyor.

Bir söz var, onu da bu sözün açıklanmasında zikretmek uygun olur galiba:

الْإِسْتِئْنَاسُ بِالنَّاسِ مِنْ عِلَامَاتِ الْإِفْلَاسِ

(El-isti'nâsü bi'n-nâs, min alâmâti'l-iflâs) demişler. Ne demek? “İnsanlarla çok düşüp kalkmak, halkın avâmın arasına çok girmek onlarla çok ahbablık, onlarla çok haşır neşir olmak, mânevî bakımdan sefâlet ve iflas alâmetidir.”

İnsanlar olmayınca canı sıkılıyor, ille kahve istiyor, ille kalabalık istiyor, ille kulübe gidecek, ille şöyle yapacak, ille bir toplantı istiyor canı... Haa, insanlara bu kadar böyle düşkünleşmek, avamla bu kadar ünsiyet etmek, iflâsın alâmetidir. İnsan biraz boş zamanın kıymetini bilecek, boş zaman arayacak. “Şöyle bir تنها bir yer bulsam da tesbihimi çeksem, murakabemi yapsam, ibadetimi yapsam!” diye içinde böyle bir uzlet sevgisi olacak.

Peygamber Efendimiz'e peygamberlik gelmeden önce, ilk kendisine sevdirilen şeylerden birisi uzlet. Onun için Hıra Mağarası'na çekildi çekildi, orada tefekkürlerle, ibadetlerle peygamberlik devresi öyle hazırlandı kendisine...

O bakımdan, Fudayl Hazretleri burada kaydedilen sözlerinin sonuncusunda: “İnsanlardan ürküp, onları sevmeyip avamın şeyini görüp onlardan sakınıp çekinip Rabbiyle ünsiyet eden ve hatalarına ağlayana ne mutlu!” buyuruyor. İnsanlardan ayrılacak, Rabbinin ibadetine yönelecek, hatalarına tevbe edip gözyaşı dökcek...

Tam böyle takvâ ehli bir âbid, zâhid dervişin halini anlatıyor.

Tûbâ bir kelimedir ki, ism-i tafdîlin müennesidir. Yâni tayyib, iyi güzel demek. Yâni birisiyle Arapça konuşurken bir şey söylersin; (Tayyib, tayyib!) “Tamam, iyi iyi” filan der, (Yes, okey!) mânâsına filan yâni. Tayyib, onun ism-i tafdîli atyeb gelir, en güzel. Onun müennesi tûbâ gelir. Yâni, ne güzel, en güzel mânâsına. Bu böyle bir edât-ı tahsin gibi kullanılıyor.

“—Ne mutlu insanlardan ayrılan, Rabbiyle ünsiyet edip tenhalarda ibadet edene, eski günahlarına tevbe edip ağlayana!..” diye bitirmiş oldu.

Allah-u Teâlâ Hazretleri bizi de ibadete düşkün, zikrinde daim, şüküründe kâim kullarından eylesin... Sevdiği kulları zümresine dahil eylesin... Cennetiyle, cemâliyle müşerref eylesin...

Fâtiha-i şerîfe mea'l-besmele!..

Prof. Dr. Mahmud Es'ad COŞAN

16. 12. 1991 - İstanbul

[Bütün TASAVVUF SOHBETLERİ'ne PDF olarak ulaşmak için tıklayınız.](#)

SERVER
Kürsü